Ioan Druță

ULTIMA LUNĂ DE TOAMNĂ

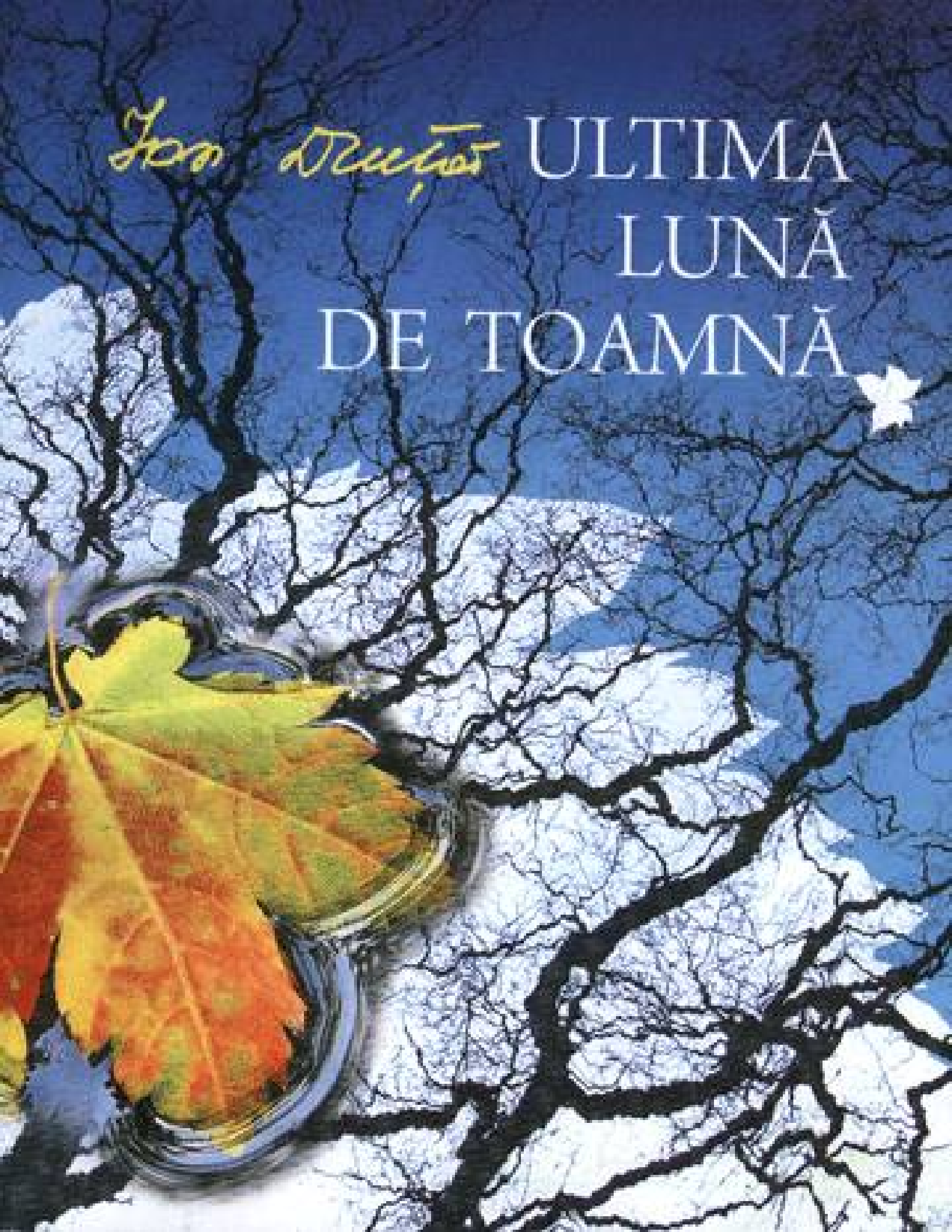

ULTIMA LUNĂ DE TOAMNĂ

Ion Druță

I

O bătrânică josuță, purtată de vremuri şi călcată de griji, stă înțepenită ca un stâlp în mijlocul ogrăzii sale. E vreme de amiază. Vânturile s-au aciuat, umbrele s-au supt, soarele bate din plin, dar mătuşa tot stă nemişcată şi pare că fusta ei ponosită, cu falduri largi, din clipă în clipă prinde foc. Dar nu se aprinde şi, într-un târziu, mătuşa oftează de parcă ar fi fost trezită din somn. Face cu mâna în semn de pagubă. Se apropie de un gărducean fugit pe spate, smulge câte-o creangă, o fărâmă pentru de foc. Acum uscăturile au rămas singura ei nădejde. Când nici soarele nu te poate încălzi, rămân vreascurile şi soba.

Cu mănunchiul de vreascuri mătuşa intră în casă, se aşază pe un scăunaş josuț. Aprinde un chibrit, îl duce spre gura vetrei cu atâta smerenie, de parcă ar fi fost ultima picătură de flacără rămasă pe întregul pământ. Undeva aproape se aud două pocnituri de bice şi mătuşa tresare. Cu o mişcare moale, aproape nevăzută, scoate o ureche de sub broboadă, o ciuleşte spre uşa tinzii şi rămâne nemişcată.

În pragul casei stă un cucoş obraznic cu creasta sângerând a bătălie proaspătă. Saltă puțin din labe şi cântă biblic de trei ori la rând. Bătrâna se ridică de pe scăunaş, mulțumeşte cucoşului cu un pumn de grăunțe pe care i le aruncă în bătătură şi, rezemată de uşor, rămâne să urmărească cum se îngraşă zece găini proaste pe socoteala unui cucoş înțelept.

A venit toamna, iar toamna a fost şi rămâne a fi vremea musafirilor în Moldova. Pe lângă sumedeniile de griji ce poartă gospodinele la fuguța, se mai adaugă una – nu cumva să le cadă musafirii pe neprins de veste, singura lor nădejde e cucoşul şi, când vine pintenatul în prag şi-ți cântă pe nerăsuflate de trei ori la rând, atunci să ştii că vei avea oaspeți.

Mătuşa face focul. Vreascurile trosnesc harnic, mistuite de-o singură soartă fierbinte – şi zâmbeşte, furată de gânduri, bătrâna. Focul din vatră e vechiul ei tovarăş care a ajutat-o să încălzească, să hrănească, să-şi crească odraslele şi cu toate

că acum a rămas singurică, atunci când vede un foc încins, i se pare că se grăbesc să vie toți cei care au împărțit odată căldura acestei vetre.

Cerne un fum argintiu şi subțire acoperişul casei bătrâneşti. Fac focul şi vecinii din dreapta, şi cei din stânga. Fumegă casele satului întreg şi apoi de-a lungul văilor, de prin sate se tot ridică domol, sfredelind cerul, stâlpi subțirei de fum. Sunt mulți cei plecați de prin părțile iestea şi, cum vine toamna cu poamele sale dulci, cu un început de răcoare, cu o vatră încălzită, toți cei plecați îs aşteptați să se întoarcă.

Şi ei vin.

Strâmtorând dealurile în părți, vine din depărtare un tren cu vagoane ce fuseseră odată verzi. Locomotiva fluieră întruna şi vuietul ei, scăpat aici, în tihna câmpiei, tulbură satele din jur. Pe la praguri, pe la portițe, pe la răscruci ies femei cu palma pusă streaşină şi caută lung, iscoditor, în zare.

De printre dealuri răsar un acoperiş de gară, câțiva plopi. Pornesc cu toții la fugă în întâmpinarea trenului, şi inima mi se zbate nebună de parcă i-ar fi frică nu cumva s-o uit aici în vagon. Mă răzbate o umbră de îngrijorare. De câte ori m-aş întoarce, cum se arată în depărtare gara noastră, încep a ghici: se opreşte trenul, nu se opreşte. E o frică rămasă din vremea războiului, de pe atunci când ne întorceam la întâmplare, cu marfarele.

Trenul frânează prea târziu şi opreşte departe de peronul gării, aproape în câmp. Cei care au de coborât sar de-a dreptul în pietrişul drumului-de-fier, fac mătănii, risipindu-şi cumpărăturile. Alții, care urmează să urce, aleargă de la peronul gării cu sufletul la gură, prind din fugă scările, abia dispar prin vagoane şi roțile trenului se mişcă încet, dar nu nainte, ci înapoi. După câteva sute de metri trenul se opreşte a doua oară, acum în dreptul peronului, aşa cum scrie buchea legii, numai că de data asta nimeni nu urcă, nimeni nu coboară. Totul s-a petrecut acolo în câmp.

De vreo cincisprezece ani încoace toate trenurile se opresc de două ori în gara noastră. Oamenii din satele apropiate fac întreceri la sărituri, la fugă, îşi încearcă norocul în fel şi chip,

dar nu s-a plâns niciunul, socotind că ar fi o mare obrăznicie din partea lor să-i ceară unui tren oprirea acolo unde le convine lor.

Trenul, în sfârşit, pleacă. Cei câțiva călători coborâți de prin vagoane îl petrec cu multă bunăvoință, ca pe unul ce ştie rostul la glume, apoi, ocolind pe-o cărăruşă clădirea gării, ajung la o răscruce, o amestecătură de pietre şi glod. Sărind de pe o piatră pe alta, ajung într-o ceainărie prea largă şi pompoasă pentru o gărişoară atât de mică. O sală cu vreo cincizeci de mese, toate goale, câteva odăițe separate, goale şi ele, iar oamenii coborâți din tren îşi cinstesc păhăruțul din picioare la tejghea.

Mulți ani gara a fost şi centru raional. Acum nu mai este. Din toată fala de odinioară a rămas doar ceainăria, dar se aude că e vorba să o închidă şi pe ea. O asemenea înjosire țăranii din împrejurimi nici că-şi pot închipui – şi de aceea, când li se întâmplă să treacă prin gară, dau fuga încoace să vadă de nu cumva li s-a închis ceainăria. Slavă Domnului, se mai ține până una alta.

Iarăşi răscrucea cu pietre şi glod, apoi un început de şosea se zbate moale printre case. O namilă de bărbat vinde peşte din butoi, vreo şase motani stau în jur dezamăgiți – ca să vezi ce lume zgârcită! Un difuzor de radio, prins în cui sub streaşina unei case, transmite exerciții de gimnastică. Un băiețel cu chipiu de milițian stă la poartă, fluierând a alarmă mare, în vreme ce tatăl său sapă liniştit grădina.

La marginea sătişorului din preajma gării aşteaptă o maşină gata s-o ia în largul câmpiei. În cabină şade un şofer tinerel. Urmăreşte plictisit cum urcă pasagerii în maşina lui, apoi – ce-o fi dat peste el? — porneşte pe neprins de veste motorul şi maşina se duce. Jumătate din oamenii coborâți din tren au dovedit să urce, cealaltă jumătate rămân în mijlocul drumului să frământe o adâncă nedumerire, iar camionul se tot duce. Pare a fi dintre maşinile celea săteşti care, stricate şi reparate de nenumărate ori, nu se astâmpără totuşi, îşi caută moartea şi vin într-o goană nebună – fie deal, fie vale, fie sat, fie pădure.

De după o muchie de deal răsar două acoperişuri şindrilite. Abia se văd în zare, dar se simte după ele o margine de sat. O cărăruşă harnică de țară urcă încet, prăvălatic şi ba se despleteşte într-o livadă, ba şerpuieşte printr-o arătură, apoi se întoarce puțin înapoi şi taie din fugă poala unei semănături de toamnă. Între timp cele două acoperişuri de pe muchia dealului cresc, capătă chip de case cu uşi, cu ferestre. Sunt primitoare şi senine amândouă, soarele ce scapătă spre chindii se aprinde ba într-o fereastră, ba în alta şi casele par a se fi jucat cu focul.

Cu mulți ani în urmă, când a fost să-mi părăsesc satul, n-a venit nimeni să mă petreacă. Numai aceste două acoperişuri de la margine mi-au făcut tovărăşie până hăt aproape de gară. Chipul lor m-a încălzit adeseori prin străini şi eu, spre marea mea ruşine, nici nu ştiu cine locuieşte aici. Poate vreun duşman de bancă, poate vreo rudă îndepărtată, poate vreun om ce s-a abătut prin părțile iestea cu mult după plecarea mea.

Satul se descinge uşor de după cele două case şi se varsă domol pe coasta dealului până hăt departe în vale. Se întorc, trudiți şi osteniți, țăranii din câmp. O încăierare de copii la o răscruce cu o minge de fotbal jerpelită. Trei mătuşi se întorc de undeva veselindu-se şi chicotind. Cum ajung în dreptul bisericii rămase fără clopote, tresar, îşi fac semnul crucii şi se duc mai departe smerite, pline de păcate. O fată bălaie scoate apă. Un flăcău smolit se apropie pe neisimțite, o prinde uşor de umeri, se face că o aruncă în fântână. Fata nu se sperie. Nici măcar nu se întoarce. Aşteaptă să i se umple căldarea şi lacrimi grele, lunecând pe obrazul ei fraged, se pierd în adâncul umbrit al fântânii. Nimic nu se schimbă aici, sub acest cer albastru şi, ca înainte vreme, dintr-o glumă, dintr-un zâmbet, dintr-o nimica toată se alege un destin.

Într-un fund de ulicioară stă nemişcată la portiță bătrâna căreia-i cântase cucoşul în prag. Acoperişul casei părinteşti abia de mai fumegă în amurg. Sara se lasă peste sat şi femeia stă împietrită de o mare tulburare, cu privirea pierdută în lungul drumurilor.

E tăcuta şi buna noastră mamă. A ieşit acum, ca şi în multe alte seri, la portiță să ne aştepte. Dacă ar fi s-o întrebi pe cine aşteaptă, s-ar pierde. Scăpându-ne pentru o clipă din inimă, pentru ca să ne îmbrățişeze aici la poartă, ea a rămas pustie ca un fir de pleavă şi nu ştie câți suntem, nici cum ne cheamă. Dacă ar fi s-o întrebi de unde ştie că o să venim, s-ar repezi prin gradină să prindă cucoşul, ar găsi şi locul de unde a cântat.

Iar ziua se stinge. Prin ulicoara din fața bătrânei se întorc copiii cu oițele de la păscut. Trec femei de la curățit sfeclă cu secerile aruncate pe umăr, răsare câte-o trăsură printre ele. Dar stai, parcă mai este ceva! O umbră de bucurie flutură pe chipul bătrânei. În fundul ulicoarei răsare o cuşmă veche, țuguiată, plină de voie bună. Se apropie încet, căutând capăt de glume ba cu unul, ba cu altul. Bătrâna, cunoscându-i bine felul ista de a se întoarce, rămâne îngrijorată, apoi, plesnindu-şi palmele a mare necaz, porneşte la fuguța în întâmpinarea lui.

E toamnă în jur, e sfârşit de toamnă şi cum începe vremea toamnelor dulci, tata vine serile cherchelit. Acum grija mamei e să-l vadă culcat în pat. În marea ei bunătate ea crede că satul habar n-are de patima aceasta a bătrânului şi se grăbeşte să-l mai scape o dată de gurile rele. Dar e târziu. De-a lungul ulicioarei pe unde o să treacă tata, toate gardurile au înflorit cu basmale, căci aşezarea în scaun a unui bărbat afumat e un prilej de mare desfătare pentru muieri.

Bătrâna, slabă din fire, se căzneşte să-l ia pe tata de subțioară, dar moşul face mofturi, se rățoieşte. Caută cumătre să le facă cu ochiul, pierde cuşma şi, cum o găseşte, nu mai vrea s-o puie în cap. Cearcă să-şi amintească cu picioarele o frântură de joc.

— Ruşine, măi omule… Arăcan de mine…

— Stai, bre, să arăt oamenilor cum făceam eu odată. Că numai eu țin minte jocul ista. Nimeni altul nu-l ştie!

În sfârşit, iată blagoslovitul pat. Bătrânul se aşază, zăreşte ca prin ceață o masă cu blidele gata puse şi dă din cap în semn că n-are poftă de mâncare. I se năzare că cineva tot

mută blidele, le potriveşte în fel şi chip, ca să-i stârnească pofta, dar moşul la toate iscodirile lor dă din cap că nu primeşte nimic. În cele din urmă, o farfurie cu perje se desprinde din ceață, cade jos şi se sparge. Bătrânul se apleacă, ridică două bocne şi, cercetându-le, dă din cap a dojană:

— Mai avea şi floricică! Mama ei de floricică.

Vede alături o pernă, o ciupeşte şi-i place perna, dar e încălțat şi nu se poate culca. Vrea să-şi scoată încălțările, dar cum se apleacă, prinde a se răsuci într-un, picioruş casa din jurul lui. Stând pe marginea patului, tata încearcă toate felurile cunoscute prin care un om poate scăpa de încălțări, dar nu izbuteşte. În cele din urmă, supărându-se grozav, strigă:

— Măi dracilor! Ia, cin' mă descalță. Îi dau bomboane.

Ne cheamă pe noi. Cum se îmbată, uită că am crescut, că ne-am risipit prin lume. De vină e poate bomboana pe care o poartă cu anii prin buzunare. Noi nu venim şi se miră bătrânul că nu mai vor copiii lui dulce.

Într-un târziu două mâni slabe şi blânde, deprinse cu toate felurile de muncă, prind a-i desface şireturile. Tata e mulțumit. Scotoceşte prin buzunare, căutând bomboana, apoi prin ceață desluşeşte chipul mamei la picioarele lui. I se face ruşine. Smulge picioarele din brațele ei, se mai apleacă o dată asupra lor şi cade jos. Când, în sfârşit, prinde iar cu şezutul muchia patului, întreabă:

— Unde-s spânzurații ceia?

Mama şopteşte, furând în acelaşi timp cu coada ochiului, ca să nu-şi sperie norocul:

— Au să vie. Să ții minte ce-ți spun.

Tata se uită când la ea, când la papuci, apoi hotărăşte:

— Las' dar. Aştept până vin ei.

Noaptea târziu, când secera lunii se îneacă printre nori, când adorm şi drumurile, şi câmpurile, şi satele, în fereastra casei noastre mai clipoceşte o sămânță de lumină. Tata şede pe marginea patului, tot acolo unde s-a aşezat de cu sară, iar biata mamă, pe jumătate dezbrăcată, stă în picioare lângă el,

tristă şi amărâtă de parcă ei în doi au făcut o mare beție sara trecută şi acum se căiesc.

Tata oftează a pagubă şi-şi pipăie grumazul:

— Uite aici, la încheietură, mă frige. Nu cumva am picat?!

Mama se apropie, pipăie ceea ce tata numeşte încheietură şi zâmbeşte fericită – i-a venit ideea.

— Da oare să le trimitem telegramă că eşti pe pat de moarte?

În fiecare toamnă suntem zguduiți cu câte-o telegramă de acasă: „Bolnav”. „Grav bolnav”. „Foarte tare grav bolnav”. Fireşte, tata ar fi vrut să ne vadă, şi a doua zi pe la zori mama vine de-a lungul satului cu câteva ruble legate într-un colț de basma. La poştă se chinuie multă vreme. Având un anumit fel de a vorbi cu fiecare dintre noi, ea caută să ne şi scrie fiecăruia în felul lui, dar nu-i ajung nici buchii, nici răbdare, nici parale pentru toți. Pe la răsăritul soarelui, după ce o scoate la capăt cu telegramele şi mai stă un pic cu urechea ciulită să vadă de n-a uitat telegrafista să le trimită, bătrâna porneşte napoi spre casă.

Iar tata zace în pat, se frământă, geme şi cere de multă vreme un pahar de apă. Mama nu mai vine odată şi, deznădăjduit, bătrânul se ridică într-un cot, găseşte sticla ferestrei şi bate, cerând ajutorul trecătorilor. Îl aude o vecină ce curăță lângă prag cartofi pentru supă, dar n-are timp să vie şi roagă la rândul său altă vecină, dar aceea, fiind ocupată şi ea, o strigă pe alta. Până la urmă, apropiindu-se de casă, mama găseşte o mare larmă în mahala. O felceriță tinerică trece la fuguța pe lângă dânsa, intră în ograda noastră şi se opreşte mama în drum cu obrazul alb ca varul.

Bătrânul s-a îmbolnăvit. E o fire atât de cinstită, încât nu poate face o glumă, şi dacă mama ne sperie cu telegrame, el se îmbolnăveşte numaidecât – pe semne, ca să nu tragă cu obrazul dacă se va întâmpla ca cineva dintre noi să vie. Temperatură, tuse şi ceea ce se numeşte mai mult simbolic de multe sute de ani prin satele noastre – vătămătură.

În prima noapte tata suferă cumplit. Mama aleargă prin sat, cautându-i leac, iar el, rămânând singur, aiurează. I se

năzare o casă plină cu vecine. Stau cu căldări pline, iar tata, golind căldările una după alta, le împărtăşeşte în acelaşi timp necazurile sale:

— Am fost prost, iaca, n-am adunat avere… Că, de-aş avea un ulcior de galbeni ca moşul cela din poveste, să vezi cum mi-ar alerga odraslele. Dar, cum v-am spus, am fost prost, n-am adunat avere…

A doua zi pe la zori apare „Salvarea” la poarta noastră. Un doctor tinerel ia multă vreme pulsul tatei, făcând în acelaşi timp curte felceriței ce pregăteşte injecțiile. Tinda e numai vecine – care plâng, care oftează, iar una doseşte la spate un capăt de lumânare adus de acasă şi biata mamă, cum zăreşte capătul cela de lumânare, îşi frământă mânile deasupra capului şi porneşte a boci.

Spre sară cerul prinde a se noura, o noapte întreagă fulgeră neîncetat, dar nici tunet nu se aude, nici nu plouă. Abia a doua zi pe la prânz începe a bureza mărunțel, a toamnă lungă. Pe cărăruşa de după sat, prin livada cea tânără, urcă o femeie zdravănă de vreo patruzeci de ani. Seamănă puțin cu tata. Duce două coşuri mari şi grele. Cum zăreşte acoperişurile şindrilite de la marginea satului, pune coşurile jos, ridică mânile deasupra capului, le frământă şi porneşte a boci, repetând de minune toate bocelile mamei. Din şase, câți suntem, a crezut în telegramă numai Marinca. Ştie carte puțină şi crede orbeşte în tot cei scris pe hârtie.

Pe la amurg tata ațipeşte puțin, iar când se trezeşte o vede pe fiică la căpătâi. Nici să se bucure, nici să se mire. Se uită lung la mânile ei, căci îi vine greu să se întoarcă pe spate, să-i vadă obrazul. Marinca, înțelegând altceva din privirea lui, se grăbeşte să descarce coşurile. Pune la căpătâiul tatei borcanele cu dulceață, uscături, un harbuz murat, copturi fel de fel. Când le vede pe toate câte le-a scos, tata se întoarce cu fața spre perete şi tremură a mare obidă bărbia Marincăi.

Tata n-o prea iubeşte. Cu vreo douăzeci de ani în urmă, măritând-o într-un sat vecin, tata a rămas mirat că Marinca nu prinde rădăcini în satul cela. Cât a ocărât-o el, dacă zadarnică i-a fost ocara – până acum nu-și poate uita Marinca

satul copilăriei sale. Vine des, vine după poame, după voie bună, după minciuni şi tocmai venirile iestea nesocotite tata nu i le poate ierta. Oricum şi oriunde ar fi mutată sămânța neamului nostru, ea trebuii să prindă rădăcini. Aşa crede tata că ar fi bine să fie, dar fireşte, nu-i totdeauna întocmai aşa.

Marinca rămâne la noi. Ziua îi ajută mamei prin gospodărie, căci toamna aduce treburi multe pe capul omului, iar nopțile veghează pe un scăunaş josuț la căpătâiul tatei. Nopțile sunt grele pentru boală şi bătrânul aiurează. I se pare că e zi frumoasă, s-a adunat tot satul în jurul casei noastre să vadă cum ne întoarcem noi, iar noi venim cu maşini, cu căruțe, cu avioane; tragem cu toții drept în ogradă în aşa fel, că bieții noştri părinți abia dovedesc a ne săruta, alergând de la unul la altul. Cântă lăutari pe prispa casei noastre, tata ne arată jocul pe care îl ține minte numai el, şi tot neamul nostru, prins mână de mâna, petrece în fața satului întreg. Apoi îi cade tatei un papuc, bătrânul se trezeşte, vede două femei ce picură la căpătâiul lui şi rosteşte cu vârful buzelor un singur cuvânt: „Apă”

Într-o dimineață, când Marinca scotea apă la fântână, iar mama aduna vreascuri în ogradă, a răsărit din nou cucoşul în prag. Femeile îl sperie, aruncă în el cu bulgări, cu pietre, dar cucoşului nici că-i pasă. Prevesteşte mereu – musafiri mulți, musafiri mândri şi două picături mici brăzdează obrazul tatei. Bătrânul înfige un cot în pernă şi pentru prima oară în cele patru zile de boală se ridică în capul oaselor. Pare un sfânt coborât dintr-o icoană, apoi sfântul începe a se supăra. Adună pe plapumă doi pumni palizi şi seci. Se miră cât de puțin a rămas din ei, coboară fruntea şi şopteşte cu voce de copil nedreptățit:

— Dacă-i aşa vorba, las’ că mă reped chiar eu la dânşii. Să-i întreb cum vine asta…

Când apar în prag cele două femei, tata e gata îmbrăcat. Se mişcă prin casă încet, păşeşte ținându-se cu mâna de pereți şi întreabă plictisit:

— Parcă văzusem un harbujel murat aici în casă!

Pe la amiază tata încet, ca după boală, îngroapă via în grădină. Hârleţul din mânile lui e bicisnic şi stângaci cum n-a mai fost niciodată, dar tata e om răbdător şi-şi învaţă unealta de la început cum se face când se îngroapă via.

Pe la amurg Marinca păşeşte încet pe cărăruşa de după sat, întorcându-se acasă. Mişcă din mers cu vârful buzelor, pe semne, ticluieşte povestea pe care are s-o spună vecinelor. O să le spună, fireşte, că bătrânul era cât pe ce să moară – de-ar fi ajuns ea cu un ceas mai târziu, te miri de l-ar fi apucat cu zile. Minunea cea mare a făcut-o harbujelul murat pe care i l-a adus în coş. Vecinele o să creadă şi apoi – cine ştie? — poate că aşa a şi fost.

A doua zi mama umblă iute, cu obrazul aburit, gătindu-l pe tata de drum. Scoate din cuptor covrigei, prăjiturile dospite şi frământate aşa cum a învăţat-o bunica pe atunci când mama avea zece ani. După ce prăjiturile s-au răcit bine, bătrâna aduce din tindă un coş de papură, prinde a aşeza în el copturile, strecurând printre ele câte-o nucă, câte-un măr, câte-o prăsadă. E fericită, i se pare că ne vede pe noi toţi stând grămăjoară în jurul ei, aşteptând să ni se facă parte. Tata şade pe prispă, frământă cu două degete fruntea, iar când tata îşi chinuie fruntea, înseamnă că n-are parale. Abia e sfârşitul toamnei, colhozul încă nu plăteşte pe trudozile, de împrumutat n-are de la cine şi atunci, vrând-nevrând, bătrânul îşi calcă pe inimă. Pe la aprinsul luminilor apare la cârmuirea colhozului. Intră în contabilitate, se aşază pe un scăunaş în aşa fel ca să nu încurce lumea şi aşteaptă când casierul, având vreo treabă, va deschide casa. Cum zăreşte pe polița cutiei de fier o moviliță de ruble mototolite, vine repejor în cabinetul preşedintelui… Scoate o foaie scrisă din timp şi i-o pune în faţă.

— Tovarăşu preşedinte… Mângâie hârtia asta cu penița de mă fă cu parale, că oricât de urâte şi mototolite ar fi hârtiile celea, dacă şi fără dânsele îi greu…

Şi iată-l pe bătrân la portiță, în haine ieftine, dar noi, cu coşul în mână, gata de drum. Mama stă alături foarte îngrijorată, de parcă şi-ar petrece primul copil la şcoală. Tata

fură cu coada ochiului ba într-o parte, ba, în alta. E pustie ulicioara, pustii sunt ogrăzile în jur, totuşi, nu se poate hotărî. Când se întâmplă să plece pe undeva, cel mai mare chin pentru dânsul e că nu ştie cum să-şi ia rămas bun de la mama.

În sfârşit, bătrânul se apropie, mângâie cu podul palmei mâneca mamei, în urma cărei mângâieri se fâstâceşte cumplit şi porneşte la drum. Aruncă din mers, fără a se întoarcc:

— Vezi, nu răsfăța dracul cela de cucoş…

Sus pe deal, deasupra satului, lângă nucarul dezbinat de trăsnet – o jumătate e verde, cealaltă jumătate stă carbonizată de mulți ani – tata se opreşte. Culege încet, cu privirea, satul, casă după casă, drum după drum, apoi când nu le mai poate ținea pe cele adunate, aşază fiece casă, fiece gard, fiece fântână înapoi la locurile lor.

Oriunde, ori pe câtă vreme ar pleca, bătrânul se opreşte aici lângă nucar să se joace puțin cu satul. Poate îşi lămureşte de unde a plecat, poate îşi porunceşte încotro să se întoarcă. Se ridică de jos, oftează, porneşte cu pas greoi a cale lungă, şi drumul cenuşiu îl fură pe bătrân, făcându-l una cu arăturile toamnei.

II

Din largul câmpurilor se iscă un câine uşernic, afurisit şi scărmănat de-a binelea. Simte departe, în zare, un trecător şi porneşte după el. Ajungând la vreo zece paşi de bătrân, prinde a se gudura, devine cuminte şi supus, de parcă ar fi crescut la casa tatei, sunt buni tovarăşi şi, având în doi o mică treabă pe undeva, au pornit la drum. Simțind javra în urma lui, tata se opreşte. Se uită lung, cu milostenie, la câine. Se uită şi câinele la el. Bătrânul oftează, porneşte cu mâna spre coş. Câinele îl grăbeşte, dând linguşitor din coadă, dar între timp tata se răzgândeşte. Mâna pornită spre coş face puțin spre dreapta, coboară jos după o pietricică, la care mişcare câinele o ia razna prin arătură, iar tata, îndreptându-

se din şale, îşi vede de drum. Lipsa de demnitate e un păcat pe care bătrânul nu-l iartă nimănui.

Drumul urcă un povârniş, apoi coboară într-o vale lungă, ce se tot duce cotind moale printre dealuri până hăt departe. Un podeț vechi, pe jumătate putrezit, un pârăiaş de-a lungul văii, petrecut de-un cârd de sălcioare, tufe de iarbă verde, rătăcite prin păşunile uscate de-o vară secetoasă. Ajungând la podeț, tata lasă drumul umblat, porneşte pe iarbă, în lungul pârăiaşului, şi urmele paşilor lui repetă de-a mirării toate cotiturile apei. Căinarul e un tovarăş de copilărie al bătrânului şi, oriunde ar fi pornit, bătrânul nu se lasă până nu trece ca să-l vadă.

La o cotitură apare în lungul văii o fântână veche cu un cioroi urcat sus pe cumpănă. Pasărea stă nemişcată, de parcă ar fi desenată – şi asta îl supără pe bătrân. Tata fluieră cioroiul, se face a arunca cu piatra în el, dar pasărea stă nemişcată de parcă ar fi crescut din capătul cumpenei. Bătrânul îşi grăbeşte pasul, speriind-o întruna, şi până la urmă cioroiul se trezeşte. Cade de pe cumpănă şi, rezemat moale în aripi, se topeşte într-o arătură vecină, fără a se fi trezit.

Tata vine să cerceteze fântână. Se uită înăuntrul ei, la faţa apei, sluțită de câteva bețe aruncate de cineva, încearcă stâlpul cumpenei cu umărul şi se clatină stâlpul. Îl scobeşte cu unghia şi se macină lemnul. Oftează. Găseşte alături o piatră pe jumătate suptă de pământ, o suflă cu podul palmei, se aşază şi împreună cu aşezarea lui pare că s-au oprit toate în jur – nici soarele nu mai coboară, nici tufele de salcie nu mai freamătă, nici Căinarul nu mai curge. Popas. Tata hodineşte. Oriunde ar fi pornit, de fiecare dată îşi începe drumul cu valea asta şi aici, la fântână, face primul popas. Poate hodineşte, poate îşi aminteşte cum odată demult, pe vreme de arşiță, se întoarcea el, băiat tânăr, cu căruța încărcată cu snopi. Colo sub deluşor era un izvoraş şi stătea la facerea apelor o copilă cu ulciorul plin. Tata a rugat-o să-i potolească setea şi de la ulcioraşul cela jilav am pornit noi, toți şase.

Stânca de piatră unde fusese cândva izvorul acum lăcrămează încet, a toamnă târzie. Prin iarba uscată de brume se mişcă abia văzute pârăiaşe mici, nişte firişoare argintii pe fruntea grea a pământului. Se leagă unul de altul, îşi adaugă apa, răzbat la Căinar şi cu valurile lui tulburi se duc până hăt departe; iar bătrânul stă lângă fântână nemişcat, cu obrazul dogorât de un soare ce nu mai încălzeşte, cu ochii pierduți în lungul văii.

Popas. Tata hodineşte. Poate însă îşi aminteşte cum pe urmă, pentru a însemna locul primei întâlniri, a săpat el fântâna asta. A muncit-o greu, vreo trei toamne la rând, căci nu-i putea găsi izvorul. Apoi a găsit o vână de apă, proaspătă şi rece cum rar se află —şi poate pentru asta oamenii din satele vecine i-au dat fântânii numele lui.

Bătrânul se ridică de pe piatră să mai cerceteze fântâna. Pietrele cârpite cu muşchi lăcrămează. Abureşte încet, sluțită de netrebnici, pânza apei, dar i se pare tatei că vede cum colo, sub apă, gâlgâie încet izvoarele fântânii, stârnind nouraşi mici de nisip. Vine înapoi de se aşază pe piatră. Poate hodineşte, poate îşi aminteşte că în valea asta ieşeau cu un capăt cele trei hectare ale noastre; aici aduna el spic cu spic, crescând şase copii la casă. De-ar fi ştiut el cum ne vom risipi prin lume şi nu vom veni când îi va fi lui să moară, – o, Dumnezeule! — de-ar fi ştiut-o el pe asta din vreme, totuna ne-ar fi crescut cu aceeaşi dragoste, ne-ar fi petrecut la drum cu aceeaşi inimă grea, şi tocmai asta îl şi doare.

Zilele de toamnă însă nu sunt socotite pentru amintiri, pentru marile zbuciumuri părinteşti; sunt scurte zilele de toamnă. Aştepți un soare fugit în nori, el zăboveşte şi, până să se întoarcă lumina lui, amurgul porneşte să calce câmpurile. Se întoarce pe cumpăna fântânii cioroiul să-şi împlinească somnul, iar tata porneşte a măsura la pas pământurile spre apus. Găseşte la poalele unei arături o cărăruşă ştiută numai de el şi vine cu fruntea coborâtă jos, cu pas moale şi trist. Apoi brazdele din jur îi fură gândurile. Bătrânul se opreşte mirat, pune coşul cu daruri jos, se lasă într-un genunchi şi începe a scormoni țărâna jilavă. Arătura e

cum nu se poate mai potrivită şi prinde a se lumina încetul cu încetul chipul bătrânului. Un pământ bine lucrat îi întoarce de fiecare dată voia bună.

Din sânul lanurilor nesfârşite de arătură răsare un sat. La primele case, spânzurând coşul într-un stâlp de gard, bătrânul începe a se găti de musafirie. Îşi scutură pământul uscat de pe palme, netezeşte percica, curăță grijuliu încălțămintea şi porneşte cu pas încet, mirându-se. E un sat nici prea mare, nici mic să fie, dar de gospodari cum rar se întâmplă. Case aşezate în rând, de parcă ar fi fost trase cu sfoara, drumuri largi, pietruite fântâni noi, şcoală frumoasă, şi apoi în fiecare ogradă o ordine nemaipomenită. Fiecare cuşcă de câine îşi are locul ei, fiece palmă de pământ e îngrijită, fiece strat e îngrădit, fiece copăcel e cu tulpina învelită, pregătit pentru la iarnă.

Aici, în Frumuşica, trăieşte Andrei, cel mai mare dintre noi. Tata, când ajunge cu vorba la el, pare a uita că şi Andrei i-a fost cândva fecior în casă. Ceea ce a fost a fost demult. Acum şi Andrei e cărunt, are copii de însurat. Totuşi când porneşte să ne vadă, tata începe de fiecare dată cu Frumuşica, pentru ca să stea puțin de vorbă cu un om deştept şi cuminte, ce drag îi este nici el nemaiținând minte pentru ce anume.

O fetişcană de vreo nouă ani, trecând prin ogradă într-o pereche de galoşi mari, îl zăreşte pe bătrân peste creasta gardului. Se întoarce din drumul ei şi vine la fuga înapoi în casă. Pierde galoşii, dar nu-i ridică, pentru că nu mai are când.

— Mamo! Naş mulduvan ide!

Frumuşica e un sat de ucraineni. Andrei a luat o fată de aici din sat, şi-a făcut casă în Frumuşica şi tata, care s-a împăcat cu multe pe lumea asta, nu se poate împăca cu gândul că nici nora, nici nepoții nu-i cunosc limba.

În pragul casei unde dispăruse fetița, răsare o nevastă josută cu mânecile suflecate, cu urme de făină pe pestelcă. Se uită lung la cuşma ţuguiată ce pluteşte peste creasta gardului, apoi zâmbeşte din toată inima – l-a recunoscut, îi strigă ceva vecinei din dreapta, o pune la curent pe cea din

stânga şi, în sfârşit, porneşte spre portiță cu mânile ridicate sus, teatral:

— *Mamonka moia ridnaia!*

Intră amândoi în ogradă. Tata vine înainte, nora în urma lui. Un băietan, de vreo şaisprezece ani, curățel îmbrăcat, pieptănat grijuliu, le deschide uşa din fața casei, prin care nu trec decât musafirii. Băiatul sărută mâna bunelului, prinde un crâmpei din privirea mamei sale, dă din cap a înțelegere, iese din ogradă cu o bicicletă şi dispare în lungul drumului. E toamnă târzie, vremea bicicletelor s-a trecut demult, dar băiatului, pe semne, abia i-au cumpărat-o şi el se chinuie întruna – zece paşi vine călare, zece pe jos, până ce ajunge la un atelier de reparații ridicat la marginea satului.

Din umbra garajului, de sub un tractor pe jumătate demontat, se ridică un bărbat nalt, voinic, cu o curea de transmisie în mână. Îşi ascultă feciorul atent, puțin supărat, cercetând neîntrerupt cureaua de transmisie. Saltă puțin sprâncenele a mirare când prinde despre ce e vorba. Se apropie de băiat, îi găseşte o pată pe haină şi o scobeşte cu unghia. Îi aşază percica să fie mai bine, o potriveşte în felul cum o purtase el de flăcău, apoi dă din cap în semn că a înțeles. Băiatul se duce, iar el vine să puie la loc cureaua de transmisie. Lucrează încet, cu îndemânare, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Din vreme în vreme o fluturare de zâmbet îi joacă în colțul buzelor, dar Andrei o stăpâneşte. Abia după ce aşază cureaua, zâmbeşte. Strigă cuiva:

— Auzi, Petro! Mi-a venit moşneagul.

Îşi spală mânile într-o căldare cu benzină, le şterge cu nişte cârpe vechi, iese din garaj şi porneşte greoi spre sat.

Tata, între timp, se căzneşte să împartă darurile. Ține în fiecare mână câte-un covrig, câte-o prăjitură, câte două-trei nuci, câte-o prăsadă încercată de viermi, da nepoții fac mofturi. Stau lângă prag, se tot îndeamnă unul pe altul cu cotul, dar nu se mişcă din loc. Intră nora cu două vase încărcate – prăsade mari şi galbene, nuci măşcate, copturi rumenite în fel şi chip. Le aşază pe masă, e gata să dispară înapoi cu treburile ei, dar simte un fel de stinghereală în casă

şi se opreşte. Se uită la darurile bătrânului, la copiii ce fac fasoane şi ridică brațele sus a mare nedumerire:

— *Mamonka moia ridnaia!*

Îi înşfacă de câte-o aripă, îi aduce în fața tatei, îi face să ia darurile, să mulțumească, apoi dispar cu toții şi bătrânul, rămânând singur, îşi mângâie creştetul:

— Las' că-i bine…

În Frumuşica Andrei s-a molipsit de un fel de încetineală filosofică, foarte răspândită printre ucraineni. Vine, deci, spre casă încet de tot, parcă ar fi uitat că i-a sosit părintele în musafirie. La o răscruce cârneşte din drum, urcă scările cooperativei şi se pomeneşte cu o lăcată prinsă în belciuge, dar descuiată, ceea ce în Frumuşica înseamnă că vânzătorul şi-a terminat ziua de lucru, dar nu-i ajunge la plan şi, dacă cumpărătorii nu vin pentru nimicuri, el mai poate reveni. Andrei coboară treptele, intră într-o căsuță de peste drum şi peste o clipă iese cu o nevastă zdravănă, ce poartă aruncată pe umeri o haină nouă cu tot cu etichetă, o pufoaică pe care urma s-o vândă. Peste cinci minute Andrei stă în mijlocul cooperativei cu cumpărăturile în brațe. Două sticle cu votcă, trei cu vin, conserve, cârnați, o cămaşă albă. Chibzuieşte cum ar face să le ducă. Vânzătoarea vine să-l ajute. Începe a-i vârî cumpărăturile prin buzunare şi – o, minune a pământului! — în buzunarele lui Andrei încape totul, ba mai rămâne şi loc.

Nevasta lui Andrei umblă prin casă ca un titirez.

Spală, mătură, găteşte masa, hrăneşte trei purcei, scoate mere murate dintr-un butoiaş şi, făcându-le pe toate cu o repeziciune uimitoare, din trei în trei minute apare în prag, ridicând brațete sus a predică:

— *Mamonka moia ridnaia!*

Vorbeşte iute, mărunțel, tata o ascultă atent, dar neînțelegând prea multe din cele ce-i spune ea, rosteşte blând:

— Las' că-i bine…

Andrei vine spre casă încet de tot, căutând să ocolească trecătorii curioşi, dar se găseşte unul nalt, deşirat, căruia nu-i place să fie ocolit. Stau puțin la sfat. Tot vorbind felurite

nimicuri, cel nalt prinde cu vârful nasului mirozna plăcută de cârnaț afumat. Caută de unde or fi venit miroznele celea dulci. Se apleacă, pipăie buzunarele lui Andrei, ridică sprâncenele sus a mirare. Andrei, zâmbind stingherit, îi spune cum vine asta. Porneşte mai departe spre casă, iar cel nalt şi deşirat o ia la fuguța spre cooperativă, de parcă i-ar fi sosit şi lui părinții în musafirie.

Acum nora tatei şi-a adus două vecine. Stau în prag, vorbesc amândouă deodată, legănându-şi corpurile de parcă ar cânta. Din vreme în vreme răsare nora lângă ele, le dă câte-o mână de ajutor, iar tata, trăgând cu coada ochiului spre fereastră şi mirându-se că nu apare odată Andrei, zâmbeşte vecinelor:

— Las' că-i bine…

Andrei vine prin grădini, dar răsare de după un stoguleț unul josuț la trup. Se apropie, încheindu-şi prohabul din mers, stau puțin la sfat. Andrei, fiind grăbit, scurtează vorba, pleacă, iar cel josuț stă plin de mirare, căci i s-a năzărit şi lui mirozna plăcută de cârnaț. Trage o fugă, il ajunge pe Andrei din urmă, se apleacă să-i pipăie buzunarele.

Acum a dispărut lăcata de la uşa cooperativei, vânzătoarea şi-a aruncat pufoaica de pe umeri. Negustoreşte întruna, iar din cooperativă ies haholii unul după altul cu buzunarele pline, cu obrajii rumeni şi sufletele fericite.

O bună jumătate de noapte, până aproape de zori, tata stă în capul mesei, împodobit în cămaşa albă pe care i-a cumpărat-o Andrei. În jur s-a întins o petrecere de toată frumusețea. Vreo opt perechi de musafiri, prinşi frățeşte cu brațele pe după cefe, cântă de tremură sticla în ferestre: *„Raspreagaite, hlopții, koni".* Tata mişcă şi el încet buzele în urma cântecului, dar se vede că nu-l ştie. Când răsare câte-un crâmpei de linişte, el zâmbeşte tuturora, mângâindu-şi creştetul:

— Las' că-i bine…

Pe la zori musafirii se risipesc, cântând şi veselindu-se printre case. Nora tatei cade secerată în odaia copiilor, rămânând să picure o oră-două, iar la masă n-au rămas

decât doi – părintele şi feciorul. Atâta amar de vreme nu s-au văzut, atât de multe vroiau să-şi spună unul altuia, ş-atât de puțin timp le mai rămăsese…

Furat de gânduri, Andrei începe deodată a îngâna:

Bate vântul vălurelc

Pe deasupra casei mele.

Tata tresare. Era cântecul lui drag de pe vremuri, moştenit de la părinții săi, iar aceia, la rândul lor, tot îl moşteniseră… Acum însă, în această învălmăşeală de vremuri, i-a pierdut şi melodia, şi versul, dar iată că în Frumuşica, în acest sat de ucraineni, mai trăieşte încă frumosul cântec al neamului nostru…

În zori de zi nora tatei stă la portiță cu obrazul trist, cu brațele spânzurate în lungul trupului a mare durere:

— *Mamonka moia ridnaia…*

Iar tata se tot duce. Merge încet, cu coşul în mână, bucuros de-o asemenea primire. Alături păşeşte greoi, cu fruntea îngândurată, cel mai mare din familia noastră. Departe de sat, pe marginea unei şosele noi şi înguste, îşi iau rămas bun. Tata îi sărută obrazul, Andrei îi strânge dreapta, se întoarce, porneşte prin arături, spre garaje, iar tata rămâne locului petrecându-l. Depărtându-se, Andrei se face tot mai mic, mai străin, se rătăceşte prin arătură, dar nu se întoarce din mers să vadă de s-a dus tata ori stă acolo pe marginea drumului. Şi se gândeşte bătrânul în mintea lui că nu-i ea deloc uşoară pâinea tractoristul lui, că şuruburile celea, când îți intră în cap, nu mai scapi aşa uşor de ele.

* * *

Tata e iarăşi la drum, dar drumul se deapănă greu. Pe alocuri e pietruit, pe alocuri zace râmat de maşini, cu grămăjoare de prundiş pe margini – n-au dovedit să-l facă. Bătrânul a amețit tot căutând pe unde să calce. De la o vreme însă calea prinde a coborî şi tot coboară până se topeşte într-un fund de vale. Coborâşul ista abia simțit de trecători îl

bucură pe tata – oricât ar fi drumul de păcătos, dacă ştie s-o întindă la vale, atunci e bine.

O căruță încărcată cu saci îl ajunge din urmă. Căruțaşul îl îmbie să urce. Tata mai-mai e gata să primească poftirea, dar trage cu coada ochiului spre vitele asudate, înfierbântate de drum, zâmbeşte căruțaşului, mulțumindu-i, şi vine pe jos. Apoi pornesc una după alta căruțe încărcate cu saci, căruțaşii îl poftesc neîncetat, dar vin cu toții de departe, vitele aburesc înspumate şi bătrânul mulțumeşte, mulțumeşte şi merge pe jos.

În fundul văii drumul cel nou se varsă într-o şosea largă, asfaltată. La încheietura celor două drumuri căruțele se opresc. Acolo, pe şoseaua cea mare, stăpâne sunt maşinile. Duc şi ele saci, dar duc pâine multă, vin iute, şi căruțele, aşteptându-şi rândul, se tot țes una în alta. Pe bătrân îl prinde mila pentru cai şi cearcă a le face dreptate. Vine pe marginea şoselei, ridică un braț, având de gând să ție un şofer cu vorba două-trei minute, până ce căruțele or ocupa drumul. Pornirea i-a fost frumoasă, numai că ce înseamnă pentru atâtea maşini încărcate un moşneag cu mâna ridicată sus?

Căruțaşii, după ce aşteaptă o vreme zadarnic, descoperă albia părăsită a drumului vechi, întorc căruțele, pornind şi ei spre miazănoapte. Tata se supără pentru nerăbdarea lor. Trece de partea maşinilor şi, întovărăşit de ele, vine încet pe o margine zbicită de şosea. Face mulți kilometri la rând puțin plecat înainte, cu fruntea îndârjită, de parcă ar duce în urma lui un cărucean nevăzut, încărcat şi el, fireşte, cu saci, căci noiembrie e luna când porneşte a călători grosul pâinilor. Peste vreo şapte verste, cum răsare de după deal coşul fabricii de zahăr, tata se opreşte. Se uită lung la el, de parcă îl vede întâia oară, cercetează o margine de orăşel dezvelită de peste muchia dealului şi împinge, a sfârşit de cale, cuşma pe ceafă. Taci c-a ajuns.

Nu departe de şosea, la o aruncătură de băț, se arată o rarişte de copăcei, un capăt pustiit de pădure. Stând la marginea şoselei, tata îşi scarpină ceafa a mare încurcătură,

după care frământare se hotărăşte. Porneşte spre copăcei, pipăind cu o mână cingătoarea şi furând cu ochiul în părți, de parcă ar întreprinde cine ştie ce aventură. Vorba e că Nicolae, fratele ce locuieşte aici în gară, are closet în casă. Tata se ruşinează a se folosi de el şi, când vine, înainte de a ajunge, o cârneşte spre păduricea asta.

La intrarea în gară câțiva muncitori schimbă în mare grabă o şină a drumului-de-fier. Tata se apropie, încercând să ghicească de dovedesc ei până la venirea trenului. Le propune o mână de ajutor şi câteva sfaturi. Muncitorii primesc cu mare drag ajutorul lui, dar de sfaturi nu țin sama, şi, supărându-se, tata îi părăseşte. Merge de-a lungul căii ferate spre gară, păşeşte pe pâlcuri de iarbă uscată şi după atâtea drumuri gloduroase, pietruite şi asfaltate, i se pare o adevărată minune a păşi pe iarbă moale.

În fața gării, la magaziile de cereale, în jurul rampelor e un mare tărăboi. Şiraguri nesfârşite de căruțe şi maşini încărcate cu saci. Stau toate împănate aşteptându-şi rândul, iar gara e încărcată, e ticsită cu pâine. Hambare umflate cu grâne, girezi de ciocălăi, orăşele întregi de saci cu pâine în aşa fel ca numai omul să poată trece printre ele – şi, apoi pe fiecare bucățică de pământ unde se putea turna s-a tot turnat, iar de peste dealuri tot răsar şi vin spre gară căruțe şi maşini încărcate cu grâne.

Între timp o locomotivă josuță de manevrare înşiră un lanț de vagoane deşarte în lungul rampelor. În clipa când vagoanele opresc, grâul porneşte a curge şuvoaie în ele. Mirat de felul ista de a încărca vagoanele, tata lasă cearta şi vine să vadă cum se face. Descoperă cu călcâiul câțiva ciocălăi căzuți de undeva, îi ridică, trage cu coada ochiului în jur. Simte o mare ispită să-i puie în coş, e aproape gata s-o facă, dar îl sperie un chipiu de milițian ce pluteşte prin mulțime. Bătrânul vine la un vagon şi, cu o mişcare largă, socotită pentru toată lumea din jur, aruncă ciocălăii în el.

Când vagoanele sunt aproape pline, se aude din vale un scrâşnet de metal. O maşină zace pe-o coastă, alături plânge cu lacrimi de motorină un camion cu motorul descoperit, iar

în stânga şi în dreapta drumului zac risipite vreo şase tone de răsărită. Se ridică un tămbălău nou – aleargă într-acolo şoferi, muncitori, buclucaşi. Se duce şi bătrânul să vadă…

Pâinea adunată aici la gară îi stârneşte tatei o foame de lup, o foame ce poate fi potolită numai cu pâine neagră. După ce trece înapoi drumul-de-fier, vine la magazinul de pâine, se aşază la rând şi curând iese ciupind din mers două pâini mari şi grele. Ceainăria e mică în gara asta, mesele sunt ocupate, nici în bufetul gării nu-i loc. La marginea gării, pe nişte lemne descărcate din vagoane la repezeală, stau vreo zece oameni şi înghit la pâine seacă. Se amestecă şi tata printre ei. Mănâncă încet, adunând grijuliu fărâmăturile în palmă. În jur e forfoteală nemaipomenită – gem maşini, scrâşnesc vagoane, mişună lume, dar tata nu mai vede, nu mai aude nimic. Mănâncă pâine. Mănâncă încet, de parcă noi toţi şase am sta în jurul lui, şi el ne învaţă cum se face când se mănâncă sfânta pâine.

III

Pentru câteva clipe zgomotul din jur se lasă spintecat de sirena fabricii de zahăr şi bătrânul tresare. Nicolae n-a avut de lucru, i-a lămurit odată cum se rânduiesc schimburile lui şi de atunci tata intră zilnic cu Nicolae la fabrică, pleacă împreună cu el. Acum şi-au sfârşit amândoi ziua de muncă şi tata nu mai poate mânca – trebuie să se spele. După multă alergătură, descoperă un robinet în dosul gării, îşi clăteşte mânile, aşază pâinea în paner şi porneşte spre coşul înalt al fabricii de zahăr.

Cartierul muncitoresc îl pune în mare încurcătură pe bătrân. Are în dreapta şi în stânga drumului case frumoase de piatră, cu ogrăzi largi, cu livezi tinerele, dar seamănă toate între ele de parcă ar fi fost făcute de o singură mamă. Aceleaşi acoperişuri josute de *şifer,* aceleaşi uşi şi ferestre, aceleaşi garduri şi portiţe. Tata păşeşte tot mai rar, tot mai rar, apoi se opreşte zăpăcit în mijlocul drumului. Numărul casei lui Nicolae e patruzeci şi şapte, asta o ţine bine minte, dar cum

arată acest patruzeci şi şapte – a uitat. Carte i-a fost dat să învețe târziu, la bătrânețe, şi cum se emoționează, uită tot ce-a învățat.

— Mama lor!

Porneşte iar de-a lungul cartierului, căutând cu luare-aminte când la stânga, când la dreapta. Zăreşte soneriile la praguri şi se bucură. Soneriile sunt felurite – una e bătută sus, alta jos, una e lungăreață, alta e rotundă. O chiteşte pe una bătută sus de tot, de parcă stăpânii casei se aşteptau numai la musafiri călăraşi. Îi vânează sfârcul cu degetele mioape şi sună.

Nicolae tocmai a început a-şi răsfăța picioarele într-un lighean cu apă caldă. Cum aude soneria, ridică o mână sus, o flutură deasupra capului, de parcă ar zice: „Ehei, apoi noroc, noroc!" – dar nici gând să se ridice de pe scăunaş. Văzând că nu i se deschide, tata porneşte mai departe, ajunge la marginea orăşelului şi se întoarce înapoi. Se miră şi ciudă îi este că prea seamănă toate în jur. Câte opt copăcei în fiece ogradă, câte patru găini albe, câte-o pereche de încălțări uitate pe la praguri. Zăreşte la o scară doi galoşi de-o mărime înspăimântătoare şi se înviorează. Vine la aceeaşi sonerie, o mai apasă o dată. Nicolae ridică amândouă brațele, salutând cu toată bunăvoința lui, dar nu se mişcă din loc. Bătrânul se supără şi răcneşte o dată, cum striga el cu vreo treizeci de ani în urmă, când eram noi mărunței.

— Măi Colea, măi!!!

Bietul Nicolae! O fi mâncat, pe semne, multă bătaie în copilărie, că şi acum, peste treizeci de ani, glasul puțin răguşit al tatei l-a suflat de pe scăunaş, de parcă nici n-a fost acolo. A răsărit desculț în prag, l-a cuprins pe bătrân în brațe şi tocmai după asta, făcând un pas înapoi, a prins a se încrunta – adică, ce drept are tata să țipe la dânsul? Bătrânul ştă alături stingherit şi el, căci, într- adevăr, să începi musafiria cu aşa răcnete…

— Cum de ți-a venit în cap, tată, să treci pe la mine?

— Apoi am stat eu cu baba şi ne-am gândit…

Toamna însă e pe sfârşite şi frigul răzbeşte. După ce a tot sărit dintr-un picior în altul şi văzând că altă ieşire nu-i, Nicolae zice:

— Hai să întrăm în casă, ce stăm afară…

Gurile rele susțin că Nicolae e cel mai avut în familia noastră şi se poate întâmpla să aibă dreptate aceste guri rele. Nicolae e magaziner la fabrica de zahăr, iar dulcele mai rămâne a fi o slăbiciune a moldovenilor. Ce-i drept, cu toată averea lui Nicolae, noi trecem rar de tot pe la dânsul. Nu s-a plâns niciodată că i s-ar fi făcut dor de noi. De venim nepoftiți, în casa lor începe sfadă. Pe cât de mult îi place lui Nicolae să se plângă de sărăcie, pe atâta nevestei lui îi place să se fudulească cu toate pe câte le are.

Cum au intrat, Nicolae i-a dat nevestei de înțeles că n-ar fi rău să deretice puțin prin odaie. Nora tatei, după ce a sărutat mâna bătrânului, a pornit leneşă prin cameră – ici îndreaptă perdelușele, colo suflă praful, slobozind o perdea peste un aparat nou de radio. Dar, muiere hapsână, le face pe toate cu o anumită întârziere, ca tata să vadă totuşi ce ascunde ea, şi Nicolae, înciudat grozav pe dânsa, îi propune moşneagului:

— Hai la bucătărie, acolo îi mai cald.

După ce îl aşază pe un scăunaş, scoate dintr-un dulăpior făcut în perete un sac cu vechituri şi le varsă la picoarele bătrânului. Cuşme vechi, încălțăminte stricată, nişte resturi dintr-o cojocică. Tata se uită cu multă scârbă la vechituri, dar Nicolae se aşază, începe aşa de-o glumă a drege ba una, ba alta şi mânile lui subțirele, deprinse cu munca uşoară, ațâță mânile grele, noduroase ale tatei. O face cu multă uşurință, căci Nicolae, fiind cel mai harnic în familia noastră, nu-şi poate închipui un om ce stă aşa fără să facă nimic şi, când are vreun musafir, îl pune la muncă.

O vreme lucrează tăcuți, dar sunt senini – le face plăcere să muncească alături, căci ani de zile au tot muncit în doi. Încep să răzbată amintirile trecutului. Ba tatăl, ba fiul surâde. Apoi Nicolae îşi aminteşte o pățăranie pe care vrea neapărat să i-o spuie şi tatei:

— Ții minte, ne întorceam noi odată din Hârtoape cu căruța…

Anii lăsați undeva departe de un tată şi de un fecior au fost ani grei, şi prin valurile de amintiri răsar aşchii de obidă, înțepături ce nu se uită, vorbe otrăvite, ce n-au fost spuse. Tata cerne amintirile, alegând numai ce-a fost bun. Nicolae, socotindu-se cel mai obidit dintre noi, nu le cerne. Începe a-l frige pe bătrân cu vorba. Căci, ca să vezi – în copilărie a fost bătut mai des decât alții, manuale nu-i cumpărau, silidu-l să învețe din cărțile altora, şi când a fost să se însoare, i-au dat zestre cel mai secătuit hectar. Tata înghite înțepăturile, răspunzând la toate într-un singur fel:

— Aşa a fost, dragul tatei, vremea.

Sara târziu se aşază toți trei la o măsuță să-şi ia cina. Mămăligă, pește prăjit, brânză şi jumere. Nicolae anunță fudul:

— Mâncare națională.

Îl cinsteşte pe tata cu un păhărel de spirt, după care cinste bătrânul rămâne năucit, de parcă ar fi primit o lovitură groaznică în moalele capului. Nicolae îşi bea paharul fără a-l simți şi îl întreabă pe bătrân:

— Ce mai face Andrei? O fi uitat haholul cela şi limba maternă?

Tata se simte dator să-l apere pe cel mai mare dintre noi:

— Ba vorbesc cu toții moldoveneşte. Şi muierea lui, şi copiii.

— Vorbesc ei pe dracul.

Noaptea târziu Nicolae îi aşterne în bucătărie. După ce o scoate la capăt cu aşternutul, se aşază în pirostrii, de parcă ar fi ieşit la vânat, şi urmăreşte atent cum se dezbracă tata. Zăreşte la cingătoarea bătrânului un cuțitaş şi face cuțitaşului semn cu degetul să vie la el. Cum îl vede îndeaproape, îl scapă în buzunar, îi aduce tatei o ruginitură veche şi i-o pune în schimb. Îmblânzindu-şi în felul acesta amintirile, îi zice tatei noapte bună, se duce şi se culcă, iar tata stă noaptea întreagă cu ochii deschişi, mai frământă o dată marile necazuri şi amărăciuni trezite de Nicolae. Şi îl

doare pe bătrân, şi ar fi vrut să schimbe ceva, dar acum nu mai poți schimba nimic, şi ar fi vrut să uite ceva, dar nici de uitat nu se putea.

Des-de-dimineață apar amândoi la marginea orăşelului. Mica gară de autobuze – un acoperiş ridicat pe şase stâlpi – e pustie. Pe şoseaua ce iese din centrul raional abia apar primii trecători. Nicolae se opreşte pe-o sprinceană de troscot, cu fața spre drum. Cu toate că trăieşte abia de vreo patru ani aici, e căutat de multă lume şi fiece maşină, fiece motocicletă ori bicicletă frânează măcar pe-o clipă în dreptul lui. Nicolae schimbă câte-o vorbă ba cu unul, ba cu altul. De bătrân a uitat – de abia când autobuzul pornea de lângă gărişoară, şi-a adus aminte de el şi văzându-l urcat, i-a făcut cu mâna în semn de drum bun.

IV

Şoseaua e pustie, în jur zac câmpuri goale, mângâiate de un soare abia răsărit şi autobuzul se răsfață cu viteze interzise. Tata e singurul pasager, răspunderea nu-i tocmai mare. Bătrânul, pe semne, o fi tot călătorit multă vreme în autobuze ticsite de lume, căci acum nici nu mai ştie ce-ar întreprinde având atâtea scaune libere în jur. Pe unul îşi aruncă cuşma, pe altul îşi aşază coşul, apoi se mai întinde în fundul autobuzului pe-o coastă, ocupând trei locuri deodată. Ținteşte cu fruntea o suliță de soare pătrunsă prin sticla din spate şi e mulțumit cum nu se mai poate.

Uneori toamna mai răzbate câte-o zi caldă de vară şi atunci e mare bucurie pe capul moldovenilor.

Autobuzul frânează din vreme în vreme la opriri unde nu-l aşteaptă nimeni, deschide larg uşile prin care nimeni nu urcă, iar tata, stând cu ochii mijiți şi încălzindu-se la soare, dă din cap în semn că degeaba – el mai are de mers, el nu coboară încă.

La marginea unui sătuc înşirat de-a lungul şoselei aşteaptă autobuzul vreo cincizeci de colhoznici, încărcați cu panere, cu gâşte şi purcei. Stau cu toții la rând în stație, unde se cuvine

să aştepte autobuzul, dar şoferul, hoţ fără pereche, opreşte maşina la o sută de paşi de dânşii. Îşi îngrijeşte în grabă mustecioara, coboară în aşa fel ca să nu-l simtă cei cincizeci de țărani şi dispare într-o ulicoară. Mulțimea de la stație se miră: ce s-o fi oprit maşina acolo? Au nu cumva, în vreme ce stau ei aici aşteptând, şefii au mutat stația?

Se reped cu turma spre autobuz. Îl zăresc pe tata în maşină şi-şi salută de departe viitorul tovarăş de drum. Tata le răspunde, având o mare îndoială de bunăvoința lor. Cum ajunge, gloata se înfige în uşi, dar uşile sunt închise. Îl caută pe şofer, dar şoferul nu-i. Atunci mulțimea îl roagă pe bătrân să deschidă. Tata saltă din umeri în semn că habar n-are cum se face. Colhoznicii însă le ştiu pe toate – îi dau sfaturi de afară, îl încurajează în fel şi chip. Vrând-nevrând, bătrânul porneşte prin autobuz. Ici pipăie, colo cearcă cu umărul, dincolo caută crăpătura, dar uşile stau moarte la locul lor. Mulțimea se supără, începe a-l înjura, a-l amenința şi tata, încurcat cum nu se mai poate, îşi adună cât îi lucrul pe cinste buclucurile, ocupă din vreme un locuşor modest. Asta îi scoate din sărite pe cei cincizeci de țărani şi ei fac un tămbălău nemaipomenit în jurul autobuzului. Pe bătrân îl trec sudorile. Fiind el însuşi o părticică a poporului, tatei i se face lehamite de toate când vede mai mult de trei moldoveni supărați şi adunați grămadă.

Vine, în sfârşit, şoferul, scobind din mers rămăşițele celei bune gustări. Abia se atinge de maşină – uşile se deschid, cei cincizeci de oameni se lasă supți de căscătura uşilor şi maşina porneşte. Pocnesc a bice ciobăneşti copacii cu ramurile întinse peste drum. Autobuzul e plin, iar tata, fireşte, e printre cei ce n-au loc să şadă. Cei cincizeci de colhoznici se tot asmuță unul pe altul împotriva bătrânului, îl strâmtorează în fel şi chip, se bat cu palmele peste genunchi, mirați de marea lui nepricepere. Tata caută în jur apărare. Se uită cu o anumită nădejde la spinarea şoferului, prinde în oglinda spânzurată sus mutra lui şi – culmea culmilor! şoferul îl amenință cu un deget, de parcă ar fi zis: se poate, moşule, să faci una ca asta?!

Peste câțiva kilometri vine un alt sătișor, înșirat şi el de-a lungul şoselei. Vreo şase hectare adunate de un gard înalt, un început de iarmaroc se întrezăreşte printre scândurile gardului. Autobuzul opreşte, toți cei cincizeci de țărani coboară de parcă ar fi fost vărsați dintr-un paner. De urcat nimeni nu urcă şi maşina se duce mai departe cu acelaşi singur pasager. Acum însă tata rămâne să stea în picioare. Mai bine aşa, decât cu supărare.

* * *

Pe un povârniş şoseaua se apropie de pădure, dar la primii copaci pare a se speria de atâta verdeață şi, răsucindu-se, dispare înapoi în largul câmpurilor. La cotitură, acolo unde şoseaua calcă umbra copacilor de la margine, se iteşte de prin crengiş o casă veche, pe jumătate pustiită. Dincolo de şosea se vede un iezuşor cârpit cu mătreață şi cârduri nesfârşite de păsări – gâşte, rațe, curcani – călătoresc mereu de la casa din pădure la iezuşor şi înapoi.

Aici, la canton, trăieşte Anton, cel mai cinstit şi cel mai ciudat dintre noi. Lucru de mare mirare, dar cam demultişor tata n-a mai fost pe la dânsul şi nici Anton, ce-i drept, n-a păşit pragul casei părinteşti. Se miră tata de fiecare dată cum vine, mirat e şi acum – fără să fi avut vreo sfadă, vreo neînțelegere, se înstrăinează cu fiece an tata de fecior.

Bătrânul porneşte încet spre canton, cătând bine pe unde calcă, fiindcă în jur, cât prinzi cu ochiul, e numai găinaț. Vreo patru porci bine hrăniți răsar de după tulpina unui stejar şi-i privesc curioşi cu ochi mici, dospiți în grăsime. Tata se apropie, având de gând să le pipăie slănina, dar în clipa când porneşte cu mâna spre spinarea primului porc, răsar de după casă două javre şi se reped nebune la picioarele lui. Tata caută în jur ceva să se apere, dar nu găseşte nimic. Îi sperie cu coşul în care duce daruri, se face a le da câte un picior, dar câinii îs răi, țin să muşte, în pragul cantonului apare o bătrânică gârbovită cu un scăunaş subțioară. Pune scaunul lângă prag, se aşază pe el şi începe a privi un spectacol cu

următorul conținut: doi câini turbați şi un moşneag ce n-are cu ce se apăra.

Văzând aşa lucru, tata începe a fura cu spinarea înapoi, până prinde sub călcâie o despicătură bună. Se apleacă, o smulge de jos şi se năpusteşte ca o vijelie asupra lepădăturilor. Potăile scheaună a apărare, cad una peste alta şi tocmai atunci bătrâna din prag devine îngrijorată:

— Turba, măi!

Câinii amuțesc şi fug în umbra de după casă. Tata se uită o vreme la bătrână, se uită lung şi veninos, de parcă ar fi zis în gândul lui:

„Apoi, feştila mamei tale!”.

Când ajunge la vreo zece paşi de dânsa, se opreşte şi se miră cumplit că o mai cunoaşte. Nu se miră că o ține minte, se miră că o mai cunoaşte. Când era băietan, păscuse vacile la mătuşa asta. Ce-i drept, era pe atunci tinerică, avea şaizeci de hectare, două crâşme şi un motor.

— Bună vreme la ’neavoastră!

Bătrâna se uită la el, cască şi nu-i răspunde. Tata îşi aduce aminte că şi înainte vreme că nu prea răspundea la binețe. Era, ce-i drept, mai tinerică, avea un trup moale de şarpe şi lumea nu se supăra că nu-i răspundea la binețe. Hei, dar când a fost asta!

Bătrânul se scarpină cu un deget la ceafă şi o întreabă:

— Ce dracu, parcă ți-am dat bună ziua!

Stând pe scăunaş, bătrâna prinde a-şi mângâia două picioare uscate şi murdare:

— Iaca, nu mă mai poartă, ’cioarele. Dacă mă aşez jos, nu mă pot ridica singură înapoi. De pe scăunaş mă ridic mai uşor. De asta îl şi port cu mine. Ai venit cu vreo treabă?

Nu-l cunoaşte pe tata de rudă. De câte ori a fost bătrânul, nu-l găsea pe Anton acasă şi n-avea cine-i spune mătuşii că omul ce-i stă în față e părintele pădurarului. Şi tata nu vrea să se răspundă de neam, disprețuind-o de pe când păştea vitele la dânsa. Era, ce-i drept, mai tinerică pe atunci.

— Da unde-i Anton?

— După lemne îi fi venit?

— Mi-ar trebui, nu-i vorbă, şi nişte lemne.

Mătuşa îşi mângâie picioarele:

— Ai bani ori pe datorie?

Tata tipăreşte cu palma buzunarele pe rând:

— Bani gheață.

Bătrâna se uită lung la dânsul, de parcă ar fi vrut prin țesătura hainelor să ghicească ce zace acolo în buzunare.

— Apăi, du-te aşa prin pădure, că dacă nu dai de dânsul, el dă de mătăluță…

Mătuşa a repezit cu brațul undeva aiurea, arătând pe unde trebuie să se ducă tata şi, văzându-l pornit cu tot cu despicătură, a adăugat:

— Aruncă bățul cela, că se sperie câinii şi le arde turbul…

Tata zâmbeşte în sinea lui – o găsit prostul! Porneşte spre pădure cu tot cu despicătură, dar, amintindu-şi că n-a pipăit slănina porcilor, se supără în sinea lui – adică, de când tata nu se mai poate apropia de gospodăria feciorului său? Mai face o încercare, dar potăile, cum îl văd pornit spre porci, se reped iar la el. Începe o încăierare nouă, ce ba se aprinde, ba se stinge, afundându-se în pădure.

Rămânând singură, mătuşa se ridică de pe scăunaş, scoate din casă o căldare cu lături, le varsă în bătătură, croncănind ciudat şi adunând cârduri nesfârşite de păsări în jurul ei. Apoi, aşezându-se pe acelaşi scăunaş, acum în mijlocul păsărilor, începe a le căuta de ou.

A îmbătrânit, dar tot mai vrea să adune. N-are putere nici măcar să-şi ridice oasele de jos, dar vrea bogăție. După ce-a trăit vreo douăzeci de ani în Siberia, s-a întors cu o nepoată – o copilă de vreo şaisprezece ani. Dar n-a vrut să se întoarcă în satul ce-i împărțise cândva averea. Umbla prin pădure cu copila în urma ei şi într-o noapte, când le-a răzbit frigul, au bătut la fereastra cantonului. Anton era vădăoi pe atunci şi n-avea pasăre de râs la casă.

Se întorc câinii din pădure, lingându-şi şoldurile din mers – pe semne, tata i-a cam pişcat. Se aude departe, în miezul pădurii, o detunătură de armă. Bătrâna tresare, scuipă în sân, îşi face cruce, se ridică şi intră în casă cu scăunelul

subțioară. În canton e o dezordine stătută, o dezordine infernală. Un pat de fier, vechi şi ruginit, câteva rogojini aşternute pe jos, iar încolo – ouă. Mii de ouă, din toate ungherele albesc coşuri mari, încărcate şi bătrâna porneşte a le număra, căutându-le în acelaşi timp de bănuț.

Atunci, noaptea, când au venit ele pentru prima oară, Anton, având un singur pat în casă, le-a culcat jos pe rogojini, dar fetița n-a vrut să doarmă jos cu bunică-sa. Pe la miezul nopții a urcat la Anton în pat şi două săptămâni încheiate i-a tot îndulcit hodina. După care dragoste mare fetița de şaisprezece ani, curățindu-i casa, a dispărut, iar bunică-sa a rămas s-o aştepte. O tot aşteaptă de vreo trei ani şi, fiindu-i urât, adaugă câte ceva la averea pe care demult n-o mai are.

* * *

Cu despicătura la subțioară, tata vine arțăgos şi fierbinte prin pădure, căutând în jur de nu mai apare vreo javră, ca să se răfuiască cu ea. Pare puțin zăpăcit, cum arată, de obicei, oamenii siliți de împrejurări să facă ceea ce ei niciodată n-ar fi făcut din voia bună a lor.

Pădurea picură, tristă şi îngândurată, în pragul iernii. Frunze mari se lasă smulse pe nesimțite din copaci, rotesc încet printre crengile goale şi se sting jos, într-o mare cu foşnet tulbur. Câte-o ghindă sună sec, venind printre crengi, câte-o pasăre zboară pe jos printre tulpini şi iar e linişte în jur. Paşii bătrânului ba se îneacă în frunze, ba vin moale, pe furiş, ba se opresc îngrijorați, şi atunci bătrânului i se pare că stejarii, cătând unul peste umărul altuia, se uită lung şi iscoditor la dânsul.

E toamnă, e sfârşit de toamnă şi acum pădurea nu crede nimănui. Credea oamenilor când era la primii săi muguri, credea cât era verde, ademenea lumea cu căpşune şi ciuperci. A tot şoptit nopți întregi când se cosea fânul. Acum vremea marilor frumuseți s-a trecut, pădurea e goală, dezbrăcată şi,

când răsare suflare de om, îl priveşte lung pe sub sprâncene şi nu-l crede.

Tatei nu i-a plăcut niciodată să umble singur prin pădure, mai ales toamna târziu. Acum pare ostenit peste măsură, se opreşte la fiece sută de paşi, pentru a chibzui ce-i de făcut – să se ducă mai departe, să stea locului, s-o ia înapoi? Nu mai poate asculta cum tace pădurea. Tuşeşte pentru a-şi aduna curajul, dar pădurea îi fură tusea şi-i întoarce o cu totul altă tuse, ca să-l sperie. Bătrânul se pierde, nu mai ştie ce să facă, apoi, prin muțenia asta ce se tot adună ca un ştreang, tata aude alături un trosnet de crenguță şi tresare. Lângă picioarele lui zace o umbră de om cernută prin umbra rară a rămurişului şi părintele îşi cunoaşte feciorul.

— D-apoi bine te-am găsit dar, măi băiete!

Anton, o namilă de om cât un munte, cu armă de vânătoare pe umăr, îl priveşte cu ochi mari, albaştri, de-o albăstrime deasă ce se întâmplă numai la copii. Vrea să spună ceva, dar nu poate nimeri primul cuvânt şi pare foarte necăjit de asta.

— Apoi, ca să vezi… Că-i foarte bine, mă rog…

Primirea musafirilor e un lucru pe care Anton niciodată nu l-a putut însuşi. Ba strânge cu mâna dreaptă mâna stângă, apoi cu stânga strânge dreapta şi, văzându-l aşa de încurcat, tata o ia de la început:

— Ei, dar bine te-am găsit, măi băiete!

Anton tresare. Auzul lui de pădurar, răsfățat de atâția ani cu liniştea pădurii, prinde undeva departe, prin văi, o lovitură hoață de topor. Într-o clipă ochii lui albaştri devin trişti, de parcă el însuşi ar fi copacul în care se înfige, cu fiece lovitură, oțelul toporului.

— Iaca, au să pustiască pădurea, păgânii. Eşti ostenit de drum?

— No, că eu am venit cu maşina.

— Atunci hai dar să-ți arăt pădurea, cât a mai rămas.

Pe cât e de nalt şi voinic, pe atât e de plângăreț Anton al nostru. Dacă a-i sta să-l asculți – mâne-poimâne n-o să avem un petic de umbră în toată Moldova. Pădurea totuşi e o mare

patimă a lui, o ştie ca nimeni altul şi oricine ar trece pe la dânsul, e purtat până la amețeli prin toate văile şi vâlcelele.

Tata, pentru a-i face plăcere, se uită cu mult interes ba la un copac, ba la altul, întreabă lucruri pe care le pot cunoaşte numai pădurarii. Ba se adâncesc într-un desiş, ba răsar dintr-o poieniță, dar blestematul de topor macină undeva departe lemnul întruna şi bietul Anton, cum îi aude bătaia, trage capul între umeri, pierde firul vorbei, uită încotro pornise să-l ducă pe tata.

Anton a fost cel mai cuminte, cel mai ascultător dintre noi. A păscut vitele în pădure cât era mic şi trebuia să le pască, le-a păscut când s-a ridicat mai mărişor şi-l rugam noi să se ducă în locul nostru, apoi tata, când n-avea pe cine trimite, îl trimitea tot pe dânsul. Şi pădurea s-a răzbunat. Ni l-a luat pădurea pe Anton.

Văzând cum îndură el pentru copacul ce geme în vale, tata îi propune:

— Poate ne repezim, să-i sperii colo cu puşca?

Atâta a aşteptat Anton, să-i propuie chiar tata. Acum bătrânul abia se mai ține în urma lui. Ba îl pierde, ba iar îl găseşte. Într-o vâlcică Anton se opreşte şi, arătând cu degetul spre un strat de frunze aurii, îi spune bătrânului:

— Uite aici a fost azi dimineață un copac.

Tata rămâne uluit:

— Nu mai spune! Ş-unde să fie?

Scormonind cu călcâiul, Anton dezgroapă de sub frunze un trunchi proaspăt, înlăcrămat de prima durere. Se lasă în pirostrii şi începe, ajutându-şi cu degetul, a număra inelele.

— Avea treizeci şi opt de ani copacul. A fost de-o samă cu mine.

— Uite asta n-o mai cred!

S-a aşezat alături şi tata – ce să-i faci, avea întocmai treizeci şi opt de inele copacul şi tot în vara ceea împlinise treizeci şi opt de ani Anton al nostru. Ca să-l mângâie cât de cât, tata desface coşul, alege cele mai frumoase nuci, prăsade, prăjiturele. Ajunse aici în miezul pădurii, copturile mamei par o minune cerească şi Anton se bucură grozav:

— Săraca mamă… Ea le-a copt?

— Ea, cine altul… O mai ții minte?

Anton se uită undeva în fundul pădurii.

— Dacă o visez, vreo jumătate de an o țin minte. Apoi iar o uit.

Tata îl dojeneşte blând:

— De ce nu vii? Ea, sărmana, o să orbească repede tot stând la poartă şi aşteptându-vă.

Anton zâmbeşte vinovat şi zice, arătându-i trunchiul proaspăt:

— Nu vezi mata ce se face pe lume? Cum să las pădurea?

Anton mănâncă dulciurile cu o poftă ce se întâmplă numai printre pădurari şi, urmărindu-l, tata îşi aminteşte că n-a luat nici nafură în ziua ceea. Să guste din darurile pe care urmează să le ducă mai departe, nu-i dă mâna. Să stea aşa, înghițind în sec, e şi mai rău. În cele din urmă, tot scotocind prin coş, descoperă o bucată de pâine neagră cumpărată la magazin. O ciupeşte încet, ca să-şi amăgească foamea, şi-i comunică lui Anton:

— Să-ți fac tovărăşie. Că nu-s flămând…

Anton abia acum vine să-l întrebe:

— Ai trecut, tuță, pe la canton?

— Fost.

— Te-a primit soacră-mea frumos?

— M-a primit, dă, ca pe neamuri…

— Ce ți-a pus pe masă? Scrob?

— Prăjise, pare-se, nişte ouă…

Anton oftează:

— Iaca, ouă nu mai pot mânca. Mi se întoarce când le văd.

După o mică frământare, se ridică hotărât.

— Uite, aici, peste deal, îs Năsădenii. Ar fi bine să trecem pe acolo, că oamenii, de câte ori mă văd, tot întreabă de ce nu mai vii mata pe la mine.

Bătrânului i s-a ’năcrit de atâta pădure şi o plimbare prin Năsădeni i se pare cum nu se mai poate de potrivită.

— Putem să ne repezim, de ce nu?

Apariția lor stârneşte o mare înviorare în Năsădeni. Satul se odihneşte, e duminică. Lumea stă adunată pe la portițe, pe la răscruci, şi, cum îl văd pe pădurar cu tatăl său, încing lupte crâncene pentru a-i avea musafiri în casă. Cel cu noroc îi prinde la braț şi-i duce, alții caută să-i strice din drum, să-i ducă la dânşii. Într-o casă sunt cinstiți cu tulburel şi nuci, în alt loc li se pune pe masă vin de anul trecut şi răcituri, apoi mai dau şi de-o cumătrie. Tata e vesel, dragă îi este toată lumea din jur, şi singurul lucru care-i cam strică dispoziția este felul năsădenilor de a-şi petrece musafirii. Petrecându-i, gazda îl ia pe Anton ceva mai la o parte, îi şopteşte câteva cuvinte, în urma cărora Anton îşi trage capul între umeri, de parcă ar fi fost lovit cu toporul. Şi se gândeşte tata: ce obicei prostesc să strici inima musafirilor când ies din casa ta! încolo – toate au fost cum nu se mai poate de bune, şi pe după masă vin amândoi aburiți prin pădure. Vin încet şi tăcuți – acum tata pare că a prins rostul liniştii, pădurea începe să-i placă şi lui. Dar, deodată, aşa ca din senin, se aude undeva alături un topor ce porneşte a încolți copacul. Asta îl scoate din sărite pe tata:

— Apoi, grijania mamei lor! Hai, măi Antoane, să pun eu mâna pe dânşii!

Anton, plecând ruşinos fruntea, abia şopteşte cu vârful buzelor:

— Aiştia-s din Năsădeni, tuță. Îi cunosc după topoare.

Tata rămâne trăsnit. I se vântură într-o clipă toată voia bună.

— Mari hoți!

— Straşnici!

Îşi măresc paşii, de parcă ar fugi, dispar în desişuri, iar bătrâna pădure rămâne să plătească încă multă vreme tributul pentru cele câteva pahare de vin cu care un fecior şi-a sărbătorit venirea părintelui său. O roadă de vie vine să distrugă o roadă de pădure – Dumnezeu ştie cum se face, dar se face întocmai aşa.

Pe după-amiază, departe de pădure, la o margine de şosea, Anton îl petrece pe tata. Stă foarte amărât şi, după multă

frământare, îi spune privind undeva peste deal:

— Să nu te superi, tuță, că n-am putut să te primesc. Poate peste o vreme m-oi descurca şi eu de cele griji şi atunci, dacă îi veni…

Adânc mişcat, tata îi răspunde înghițind în sec:

— De şi-ar primi, dragul tatei, toți copiii părinții aşa cum m-ai primit tu, n-ar mai fi supărare pe lume…

Se opreşte o maşină ce duce în caroserie oițe mărunte, cu lâna abia încinsă după tunsoare. Tata stă o clipă pe gânduri – să urce, să nu urce? Urcă. Se aşază paşnic între ele, ca un cioban de viță veche, oițele îl primesc în mijlocul lor, maşina porneşte, se pierde printre dealuri, iar Anton rămâne să stea nemişcat multă vreme pe marginea drumului. Priveşte lung în urma maşinii, şi atât de mult ar fi vrut să pornească în urma tatei – fie cu maşina, fie pe jos, fie pe brânci…

Nu-i adevărat că pădurea ni l-a furat pe Anton. L-am lăsat noi înşine acolo, iar el de atâta vreme, aşteaptă să venim după el, să-l ducem în frumoasa împărăție care nu mai este – în lumea copilăriei noastre.

V

Răsar în depărtare frumoasele împrejurimi ale Sorocii. Îmblânzit de soare, oraşul dormitează la o talpă de stâncă, pe malul apei. Nistrul vine blând şi încetinel la vale. La cotitura apelor se înalță vechea cetate o oraşului. Tata umblă crucit în jurul ei, numără, îmboldind cu degetul, turnurile, apoi se întoarce cu fața spre râu şi rămâne în poza unui vrednic oştean – arcaş din neamul arcaşilor.

Peste un timp coboară spre Nistru, alege un petic de iarbă pe mal, se aşază, având în față străvechiul râu, şi în spate – străvechea cetate. Nistrul îl vrăjeşte cu desăvârşire. Soarele coboară spre apus, umbra malului ciupeşte pânza apei, dar Nistrul e Nistru şi de la un mal până la altul mai rămâne mult. Bătrânul urmăreşte calea undelor, ascultă şopotul lor domol şi se trezesc în sufletul lui cântece vechi din cântecele neamului său.

Tata, pare-se, niciodată nu s-a scăldat în Nistru – n-avea când. Nu l-a auzit nimeni să se laude că o fi prins peşte aici. Şi totuşi, în fiece zi, în fiece clipă, el ştia că dacă a pornit-o spre răsărit, peste treizeci şi ceva, de verste va ieşi la apele Nistrului. Fiecare popor îşi are un râu mare al lui. Noi avem Nistrul, şi fie că sunt în creştere, fie că scad apele lui, pentru noi el rămâne pururea limpede, tânăr şi mare.

Bătrânul se descalță, îşi suflecă pantalonii până la genunchi. Vine încet, desculț la zimțul apei, îi prinde ascuțişul în tălpi şi răcoarea Nistrului ca prin minune îi îndreaptă umerii, îi înalță fruntea, îi adaugă agerime în suflare, în vedere. Dintr-un bătrân necăjit de drumuri, frământat de griji, se desprinde, ca prin minune, un om mândru şi voinic. Are o cetate străveche în spate, un râu mândru în față şi e numai vână, e numai muşchi moşneagul.

Deodată aude un foşnet de nisip stârnit cu pasul. Din partea de sus a râului vine încet, jucând din şolduri, o domnişoară trupeşă în costum de plajă. Bătrânul, cum o vede, se înviorează. Sprinteneala muierilor îl agită de fiecare dată. După o clipă de şovăială, bătrânul porneşte hotărât spre ea, făcându-şi curaj în fel şi chip. Oprind-o în cale, o întreabă, privindu-i genunchii dogoriți la soare:

— *Devuşka, cito ia vas hotel sprosit…*

Fata face ochi mari.

— *Vî hoteli?! Mojet, vaş sân hotel?*

Îi cercetează, oarecum mirată, pantalonii suflecați, scapătă moale din mijloc şi se duce, lăsând bătrânul într-o mare zăpăceală. Tata se uită la vechea cetate, la străvechiul râu, la pantalonii suflecați, la fata ce se îndepărtează. Se supără. „Cum, adică, tovarăşi, să fie el refuzat chiar din capul locului?!”

Bătrânul e la frizerie. Meşterul se căzneşte cu un vârtecuş ce-a răsărit pe neaşteptate în creştetul căpățânii. Nu mai ştie ce să facă cu el, iar tata, scoțând o mână de sub basmaua cu care e legat la gât, arată meşterului ce urmează de făcut cu vârtecuşul – trebuia netezit, mângâiat şi culcat frumuşel la loc.

La intrarea în parc tata îşi lustruieşte încălțămintea. Cum se opreşte morişca alcătuită din două perii, tata se descalță, cercetează cu de-amănuntul lustrul. Găseşte două pete la călcâie ce nu prea lucesc şi întoarce încălțările lustragiului. Colhoznicul câştigă banul greu şi când plăteşte, vrea să ştie pe ce-a plătit.

* * *

Pe la chindii bătrânul se strecoară printr-o ulicioară puțin umblată de lume. Caută lung la portițe, apoi alege una, o deschide pe jumătate, îşi scoate haina, o pune pe portiță, aşa cum ai fi pus-o pe speteaza unui scaun. Stuipând în palme, prinde a o curăți. S-ar putea crede că bătrânul a pus ochiul pe domnişoara ceea în costum de plajă, dar tata demult a uitat de şoldurile ei. Vorba e că Serafim, fratele ce învață aici, e pe însurate şi tata n-ar vrea să-l dea de ruşine, arătându-se în fața viitoarei sale nurori mai necăjit şi mai sărac decât este.

De găsit însă nu-i lucru uşor să-l găseşti pe Serafim. Mai întâi că şcoala veterinară unde învață el se mută mereu dintr-un local în altul şi tata umblă multă vreme până dă de ea. Apoi şcoala îl întâmpină cu o linişte adâncă. Ferestrele sunt larg deschise, două bătrâne spală podelele, pe pereții coridoarelor sângerează vite ciopârțite în patru, în opt şi, înfricoşat de măcelul ista, tata pleacă. Vine la cămin. O casă cu două etaje, o sumedenie de uşi ce se lasă uşor deschise, în camere numai paturi, paturi. Priveliştea aşternuturilor începe a-l ispiti pe bătrân, o moleşeală dulce îl cuprinde, dar tata nu se lasă, căci nu l-a văzut încă pe Serafim.

Din ogradă răzbate mare vâlvă şi tata coboară grăbit scările. La trei plase puse în rând studenții joacă volei. Băieți şi fete împreună. Bătrânul trece de la o plasă la alta, îşi caută odorul, dar jocul îl fură. Apoi aude o voce veselă de la plasa din mijloc:

— Hei, moşnege, ’ncă n-ai murit?

Tata râde. Dă din cap că încă nu. Serafim joacă la plasă, sare sus şi bate mingile de parcă ar fi tăiat lemne, îi strigă

tatei:

— Rabdă până batem doftorii, pe urmă ne pupăm.

Urmărind jocul feciorului, tata înseamnă cu buzele, cu mâna când acela ar fi trebuit să bată, Serafim loveşte, câştigă puncte şi bătrânul se bucură grozav. Serafim e dragostea cea mare a lui. Învață bine, chit că cele două vaci din satul nostru pe care s-a apucat el să le vindece au murit fulgerător, fără a-şi da sama ce se petrece cu ele. Ce-i drept, Serafim era pe atunci în anul doi, iar proastele de vaci au prins boli ce se predau de abia în anul patru.

În amurg jocul sfârşeşte. Cele trei plase, ferfenițate, spânzură ca nişte jalnice drapele la un fenomenal sfârşit de bătaie. Se aşază domol colbul în bătătură. Serafim vine încet şi legănat spre cămin, cu mingea subțioară, cu tata la braț. Înainte de a intra în cămin, îl ia ceva mai la o parte şi-i şopteşte:

— Am să-ți spun ceva, dar să rămână vorba între noi.

— Hotărât.

— Vreau să mă însor. Ce zici mata?

De prin clasa a şasea Serafim umblă să se însoare şi nu se mai poate astâmpăra. Noi, când ne întâlnim, îl cam luăm peste picior cu însurătoarea, dar tata nu-şi permite să facă glume pe socoteala copiilor.

— Apoi, să te ajute Dumnezeu, măi băiete.

Serafim oftează necăjit:

— Şi nu că de altceva, dar ştii, m-am săturat de atâta singurătate morală.

Peste o clipă continuă cu voce veselă, plină de draci:

— Vrei s-o vezi?

Tata, fireşte, vrea şi uite-i la căminul de fete. Serafim aleargă prin coridoare, împărțind la stânga şi la dreapta dulciurile aduse de bătrân, iar tata stă ruşinat cu fața la perete, făcându-se a citi un placat vechi, căci atâtea fete în jur n-a mai văzut în viața lui: care se spală, care calcă ceva, care fuge pe jumătate dezbrăcată, care stă şi aşteaptă să i se spuie cât e de frumuşică.

Se întoarce Serafim. Tipăreşte bătrânul cu palma pe umăr, mulțumindu-i în felul ista pentru aşteptare. Din umbra coridorului răsare o fetişcană tinerică, în pantalonaşi sportivi, pe care i-o fi îmbrăcat poate pentru prima oară, şi se ruşinează grozav. Cum îl zăreşte pe tata, se opreşte locului, se uită întrebător la Serafim, dar hoțul de Serafim se întoarce cu un umăr spre bătrân, de parcă ar zice: „Habar n-am cine-i". Apoi, cum vede copila alături, îi spune tăind în carne vie:

— Fă cunoştință cu tatăl meu.

Fata se fâstâceşte, pare gata să plângă de obidă. Abia îi întinde tatei vârful degetelor şi fuge înapoi în umbra coridoruli. Coborând scările, Serafim îi lămureşte bătrânului:

— Îi tinerică, e în anul întâi, şi-i grozav de sperioasă! Da încolo – dulce cum nu se mai poate!

În curtea căminului stau trei fete pe-o bancă, şi Serafim le face pe toate trei să dea mâna cu bătrânul. Cum se îndepărtează puțin, tata întreabă în şoaptă:

— Care dintre ele?

Serafim e plin de nedumerire.

— Apoi, o să stăm într-o sară să alegem.

La club Serafim îl vâră pe tata într-un fund de coridor, intră în sala de dans, alege fata care-i place, o schimbă din joc. Cum ajunge cu ea în dreptul uşii, iese, o duce şi-i face cunoştință cu tata. Bătrânul abia găseşte capăt de vorbă, iar Serafim dispare şi peste cinci minute vine cu alta. Într-un rând, când aducea una blondă, mult mai înaltă ca el, bătrânul nu mai era.

Noaptea târziu Serafim îşi face lecțiile la o lumină scăzută, iar tata stă culcat într-un pat studențesc şi licăresc a mirare, a fericire ochii bătrânului. Se gândeşte tata: ca să vezi ce drac de băiat a crescut el la casă! Anină cu vorba orice fată, de parcă ar fi crescut într-un leagăn cu dânsele. Adoarme moşneagul târziu şi în vis mai încearcă o dată s-o prindă cu vorba pe frumoasa în costum de plajă, dacă degeaba…

În zori de zi, când Soroca doarme dusă, bătrânul se strecoară cu Serafim prin ulicioarele pustii. Se opresc la casa aeroportului, se aşază pe-o bancă pusă la intrare. Tata

oftează şi, cum şedea pe bancă, se întoarce în aşa fel ca să nu-l vadă feciorul. Scotoceşte prin buzunare banii ce i-au mai rămas şi prinde a-i număra dezamăgit. Serafim, fire curioasă, se saltă puțin pe scaun şi, privind peste umărul bătrânului, numără împreună cu el. Nu-i mare lucru a convinge un om bătrân să zboare pentru prima oară cu avionul. E mai greu să-l ajuți când n-are parale de drum.

Acum Serafim, oftând în semn de vremuri grele, se răsuceşte din şale, se întoarce puțin ca să-şi numere şi el averea. Bătrânul se saltă şi trage cu ochiul peste umărul lui. Feciorul pare a fi mai înstărit decât tata şi nu e lucru de mirare. Serafim terorizează gazetele din republică, făcându-le să citească versuri de dragoste scrise de pana lui şi se întâmplă câte-o redacție care cedează până la urmă.

Serafim împarte cu tata averea. Tatei nu i-i prea îndemână să ia bani de la mezin – face mofturi, scarpină o tâmplă, se uită sus la cer.

— Măi, da nu se poate-ntâmpla să cadă fiara ceea?

Serafim nu mai poate de atâta naivitate țărănească:

— Şi chiar de cade, matale ce-ți pasă! Pilotul răspunde!!!

Asta pare să-l convingă pe bătrân şi odată cu răsăritul soarelui, întovărăşit de vreo şase pasageri nedormiți, urcă scările avionului. E un avion mic cu două motoare. Tata urcă ultimul, pare că mai stă la îndoială – să zboare cu avionul, să vie cu autobuzul? La ultima treaptă se opreşte şi-i strigă lui Serafim:

— Tu, măi băiete, când bați mingea ceea, n-o repezi cu tăişul palmei, că doare. Mult mai la cale ar fi s-o arzi uite aşa cu pumnul…

Serafim rămâne adânc dezamăgit:

— Mata mă înveți cum s-o bat?

Tata zâmbeşte – am glumit, bre, cum nu înțelegi că am glumit! Vrea să-i lămurească pentru ce a spus el lucrul ista, dar se mişcă scara de sub picioarele lui şi bătrânul se grăbeşte să intre în maşină.

Avionul, o pasăre oarbă cu aripile moarte, aleargă şchiopătând pe-un câmp verde. Ațipeşte pe-o clipă la start,

apoi, surzind tot ce e viu cu cele două motoare ale sale, se rupe de la pământ şi prinde a urca treptele senine ale cerului.

Cetățenii călători, pierzând pământul de sub picioare, rămân palizi şi adânc zdruncinați. Tatei însă nici că-i pasă – zboară avionul cela ori mai paşte el o iarbă verde. Povestea asta cu mici prăbuşiri în aer îl înveseleşte cumplit, amintindu-i primăverile copilăriei sale cu scrâncioburi şi ouă roşii. Umblă voios prin avion cu biletul desfăcut şi întreabă fraţii creştini unde i se cuvine lui să se aşeze. Serafim n-a avut de lucru şi i-a tălmăcit conținutul unui bilet de avion în care era fixat şi locul.

Un băietan cu obrazul galben ca ceara, pe semne, un învățător de sat, pe care tata l-a bănuit ca fiind cel mai cărturar, tocmai pornise a căuta cu mânile înfrigurate batista şi, ca să scape odată de bătrân, îl prinde cu o mână de poala hainei şi-l smunceşte, aşezându-l alături. Într-o secundă bătrânul sare iute înapoi, aprinzându-se foc, căci e bătăuş din fire. Cercetează poala hainei să vadă de face să încingă pentru ea o bătaie sau nu. Poala era întreagă şi tata cedează. Se aşază singur.

Pentru o clipă se face linişte în avion, apoi iar e soare şi bine. Se miră tata: oare ce-o fi fluturat lumina?! Găseşte cu cotul o ferestruică rotundă, se lipeşte de ea şi rămâne vrăjit. Munți nalți şi cărunți, fără piatră şi nisip, fără ciobani şi fără păşuni plutesc domol în largul cerului. Avionul, trecând printre ei, pare a se juca cu dânşii – pe unul îl retează, în altul înmoaie o aripă, sub altul se vâră pe brânci, dar nu se întâmplă nicio grozăvie – avionul se tot duce nainte, norii rămân, soarele încălzeşte, iar cerul e senin de-a pururea.

— Aşa ceva n-am mai văzut…

Tata caută în jur tovarăşi să se mire împreună cu el, dar nu vede niciun voinic destoinic. Cei şase pasageri se cuibăresc ca cloştile, caută să nu vadă cum suferă vecinul, pentru ca nici vecinul să nu se prea uite când nu se va simți el tocmai bine. Tata dă din cap a milă şi se întoarce la ferestruică.

O şopârlă verde cu capul negru se mişcă undeva departe, sub munții fumurii. O cureluşă cenuşie, două mărgele colorate prinse una de alta, o dâră de fum pe-o farfurie neagră pusă cu fundul în sus, grămăjoare de acoperişuri măturate ici-colo prin unghere. E tot ce vede bătrânul din avion, tot ce-a rămas din republica, din poporul lui. Tata se rupe de la fereastră, se lasă pe spate, închide ochii, repetând tabloul văzut. Şi tresare – toate cele văzute încep a prinde rost. Se întoarce înapoi la fereastră şi geme a mirare – tu-i mama lui! — căci, fireşte, şopârla cu cap negru e un tren, mărgelele colorate sunt două autobuze, dâra de fum şi farfuria neagră întoarsă sunt un tractor într-un mijloc de arătură, iar grămăjoarele de acoperişuri sunt, fireşte, frumoasele şi mândrele noastre sate. E totul cum a fost totdeauna, numai că totul e pustiu: pustii umblă trenurile, goale sunt autobuzele, tractorul umblă singur, fără tractorist, şi nici prin sate suflare de om nu se vede.

Acum bătrânului începe să-i pară rău că a urcat în avion. Se simte aşa de parcă ar fi avut o pierdere groaznică în viața lui. N-avea niciun rost ca, după ce şi-a trăit viața acolo jos printre oameni, să mai urce sus, să-şi vadă de la înălțimea celor două mii de metri tinerețea, satul, câmpurile. Numai Dumnezeu le poate privi pe toate de sus. Noi suntem copiii pământului şi trebuie să ne ştim locul şi măsura.

Avionul geme surd şi fierbinte, ba se lasă rezemat într-o aripă, ba în alta; pământul ba se ridică în picioare, ba se prăbuşeşte, şi tata lasă ferestruica. Înălțimea începe să-l fure cu farmecele ei. Treizeci de minute, până răzbate avionul deasupra Chişinăului, bătrânul stă în scaun cuminte şi înțelept, plin de demnitate şi cuviosie. Ce are a face că de aici de sus totul pare o jucărie fără prea mult rost? Pe dânsul nu-l duci aşa uşor de nas. El a trăit şaptezeci de ani jos printre oameni, ştie cum şi pentru ce se răstoarnă brazda, a jucat copii pe genunchii osteniți, a ştiut să rostească o vorbă frumoasă la închinarea unui pahar cu vin. Acum, nu-i vorbă, e sus, le vede micşorate pe toate, dar singurătatea înălțimii vine să-l lumineze oarecum. Deodată mama, vecinii, rudele,

satul devin dragi şi scumpi sufletului său cum nu se mai poate, ajung a fi tot ce are el mai sfânt pe lume, aşa încât îi vine să strige pilotului să oprească maşina, că el coboară.

Pe la prânz avionul aterizează la Chişinău. Coboară din el vreo şase pasageri istoviți şi un bătrân îmbujorat, luminat de harul înălțimilor. Apoi pasărea oarbă cu aripile moarte se duce să hodinească într-un fund de imaş, iar tata se opreşte la ieşirea din aerogară, se aşază jos pe ciment lângă portița de fier, pune alături lângă el cuşma țuguiată şi petrece câteva ore în şir. Zboară întruna. Se duce cu avioanele la Moscova, la Leningrad, pleacă în străinătate, în România, în Bulgaria. De abia izbuteşte să se întoarcă şi iar urcă.

Farmecul înălțimilor e un mare dar al naturii, o rară înzestrare cerească şi cu atât e mai trist când întâlneşti această rară înzestrare la un moş de şaptezeci de ani. Scânteia dumnezeiască a rămas, dar blestemata pojghiță a acestei scântei, omul în carne şi oase, s-a trecut.

VI

Într-un târziu tata simte o mână ce-l tipăreşte pe umăr. Gestul ista nu l-a putut suferi niciodată – se întoarce supărat, vede în fața lui un miliția n. Se ridică de jos, scotoceşte prin buzunare o rublă, dar miliția nul nu se lăcomeşte la averea lui. Îl ia frumuşel de braț, îl trece dincolo de gărducean. Abia după gardul de fier tata începe a-şi aminti pentru ce-a venit. Trece prin clădirea aerogării, urcă într-un autobuz micuț şi prăpădit. E o bătaie de joc să mergi cu un asemenea autobuz după ce ai zburat cu avionul, e o răzbunare a celor de pe pământ împotriva celor coborâți din cer. Tata se aşază pe un scăunaş lângă fereastra colbăită, aşteaptă când s-a arăta oraşul. Autobuzul se mişcă încet de tot. Chişinăul la marginile sale pare un sat ca toate satele şi bătrânul aținpeşte.

În capitală e zi frumoasă de toamnă cu soare plin, cu mirozna de struguri, cu răcoare. Copacii de pe strada centrală seamănă pete aurii de soare pe hainele trecătorilor. Şiragurile de maşini şi autobuze încep a-şi reduce viteza de parcă le-ar fi

prins somnul din mers. Şoferul micuțului autobuz de la aeroport frânează brusc şi tata se trezeşte în centrul oraşului. Strada Lenin e împănată cu maşini şi troleibuze. S-a întrerupt circulația. Pe trotuare aleargă mulțime îngrijorată să vadă ce s-a întâmplat. Coboară şi tata.

În Piața Victoriei tocmai au început mari întreceri sportive. Vreo şase rânduri de triciclete. O împuşcătură de pistol şi grădinițele de copii ale oraşului încep o luptă crâncenă pentru locul întâi. Publicul, mai ales mamele şi bunicile, lăcrămează de emoții, arbitrii, elevi din clasele primare, numără secundele, iar voinicii suflă greu:

— Măi, al naibii!

Tata ținteşte o bască rozã, care, după socoteala lui, pare să se claseze prima. Şi e aproape de adevăr, căci basca rozã, găsind pe neaşteptate o bomboană în buzunărel, se rupe înaintea celorlalți, dar se împiedică de un vecin şi cad amândoi cu tot cu triciclete. Acum, cât nu e târziu, tatei i se cuvine să aleagă altă bască ce se poate clasa prima, dar bătrânul cată în sus la soare şi oftează – în Chişinău sunt multe de toate, şi important e să ştii pentru ce ai venit, să nu-ți pierzi timpul.

O casă lungă cu cinci etaje, o inscripție pe poartă – strada Lenin 64. Bătrânul deschide poarta naltă de fier, intră în curte zâmbind trecătorilor, bănuindu-i pe toți vecini şi prieteni ai feciorului său. Urcă la etajul doi, țintește cu degetul o sonerie, dar după o mică frământare, renunță la ea. Cineva l-a amăgit că dacă întrerupi un scriitor la un mijloc de carte, n-o mai scoate el la capăt. Bătrânul, bănuind că am de acum destule cărți neterminate, n-ar vrea să mai stric o carte pentru sunetul lui neaşteptat. Stă şi ascultă. Nu se aude maşina de scris şi el bate încetişor. Nu i se răspunde şi el ridică degetul la sonerie. În liniştea stătută a locuinței zbârnâie prelung şi îndurerat soneria, dar nu vine nimeni să-i deschidă. Şi i-am spus, şi i-am scris de atâtea ori că sunt plecat la Moscova – bătrânul se face a nu pricepe vorbele mele şi cum vine la Chişinău, începe a mă căuta.

În sfârşit, coboară dezamăgit scările. Păşeşte domol de-a lungul bulevardului, aducând oraşului un umblet purtat de alte griji, şi ba se pierde, ba răsare iar din mulțime. Zăreşte deodată, peste drum, redacția gazetei „Moldova socialistă”, stă o clipă pe gânduri şi trece strada. De vreo zece ani nu mai lucrez aici, dar ce s-o fi gândit moşneagul în capul lui – mare lucru ar fi să intre şi să mă găsească la aceeaşi măsuță de scris.

La redacție se fac, ca în fiece sfârşit de toamnă, reparații capitale. Sună telefoanele aşezate de-a dreptul pe podea, odihnesc scaunele puse grămadă de-a lungul coridorului, aleargă alarmați tinerii lucrători literari, ducând corecturi, scrisori, căci reparațiile sunt reparații, iar gazeta trebuie să apară. După ce crapă toate uşile pe rând şi nu mă găseşte, bătrânul porneşte înapoi spre ieşire şi tocmai când coboară scările boiereşti ale redacției, aude:

— Hei, căpitane!

Curierul redacției, care tocmai se aşezase să-şi ia prânzul, l-a recunoscut. Se salută încetinel şi arțăgos ca doi oameni vrednici ce sunt. Apoi tata, zărind paharul de ceai ce abureşte pe măsuță, întreabă îngrijorat:

— Nu cumva îi fi suferind şi mata de vătămătură?

Curierul se bate cu palmele peste buzunare – nimic, absolut nimic! Tata, căutând cu ochiul în părți să nu adune prea multă lume, îl îmbie pe curier cu sprânceana spre ieşire.

Petrecerea o fac la o berărie de peste drum, stând în picioare la măsuțe înalte. Tata aduce din bufet o sticlă cu vin şi umple două pahare. Aşteaptă să vadă ce-i spune curierul, dar acela, fire rea de păgân, mai întâi îşi soarbe încet vinul, de parcă s-ar fi temut să nu facă gâlci. Apoi ia o bucată de pâine, o drege cu muştar, o presoară cu sare şi abia după asta prinde a-i înşira tatei povestea, înfierbântându-se pe măsură ce se îndoapă cu sare şi muştar. De la el tata află că-i jale de mine. I se spune în taină că zace la redacție un articol care mă face praf, nu lasă piatră pe piatră. Duşman de clasă, nici mai mult, nici mai puțin.

Bătrânul urmăreşte gesturile curierului, gesturi ce demonstrează puterea de distrugere a articolului şi prinde a căta pe sub sprâncene răutăcios, a bătaie. Apoi curierul aprinde o țigară. Tata nu suferă fum de tutun şi iese din berărie, lăsând pe curier să termine sticla. Vine înapoi pe aceeaşi stradă centrală, se opreşte la toate vitrinele de presă şi caută prin gazete articolul cu pricina. Acum, se gândeşte bătrânul în sinea lui, degeaba m-am apucat eu de meseria asta. Că mai bine m-aş fi dus la şcoala de miliție. Câştigi mai puțin, dar trăieşti mai mult.

La un colț de stradă, din fereastra unui troleibuz gata să pornească, răsare o față prietenoasă şi cineva îi strigă din urmă:

— Noroc, moşule!

Troleibuzul abia pornit se mai opreşte o dată. Coboară înjurat de mulțime un băietan uscățiv, puțin adus din spete. Tata, cum îşi aminteşte că l-a văzut în casa mea, îl apucă de mânecă, îl duce într-o curte şi prinde a-i înşira foarte îngrijorat ceea ce a aflat despre mine. Băietanul uscățiv râde cu multă poftă, apoi, la rândul lui, începe a-i tălmăci cum vine povestea. Bătrânului i se lămureşte că de la un articol scris până la unul publicat e cam cât ar fi de la pământ până la cer şi apoi, chiar de apare, cine a spus că un membru al Uniunii scriitorilor se teme de un articol! Câte s-au scris!! Câte se vor mai scrie…

Bătrânul e întors la aceeaşi berărie din fața redacției. Colegul meu de condei aduce o sticlă cu vin, umple două pahare. Tata scoate din fundul coşului darurile pe care mi le aducea, le pune pe masă. După ce sticla cu vin e golită, deşteptul meu prieten scoate câteva ruble pe care nu mi le datora şi i le întinde tatei. Asta îl convinge definitiv pe bătrân – atâta vreme cât prietenii îmi mai întorc datoriile, nu-i ea, jalea, tocmai atât de mare.

* * *

A doua petrecere a ținut mai mult şi bătrânul era cât pe ce să-şi scape trenul. A urcat din fugă. În vagoane a dat de-o zăpuşeală nemaipomenită – lume, coşuri, legături fel de fel. Abia acum bătrânul îşi aminteşte că avea de gând să cumpere ceva din Chişinău. Ce anume îi trebuia nu ține minte şi, ca să-şi amintească, porneşte prin vagon, păşind printre oameni şi cercetând cumpărăturile altora. Zăreşte într-un colț o bătrânică cu o farfurie în brațe şi zâmbeşte – tocmai farfurie îi trebuia. Se aşază pe o margine de scaun lângă mătuşică, îi cercetează cumpărătura şi prinde a-i şopti ceva dulce la ureche. Mătuşa ține farfuria cu amândouă mânile dar zâmbeşte visător şi până la urmă tata o convinge. Băbuța leagă banii în basma, iar el, ca să nu se răzgândească baba, se mută cu tot cu farfurie în alt compartiment.

Majoritatea călătorilor sunt colhoznici de prin apropierea oraşului. Şi după primele patru-cinci halte vagoanele rămân aproape pustii. Tata se pomeneşte singur în compartiment, i se face urât şi porneşte, în căutarea unui tovarăş de drum. În fundul vagonului dă de un țăran bătrân ca şi el. Se aşază alături. Drept început îi arată farfuria cumpărată şi acela o laudă. Apoi, la rândul lui, acela scoate nişte pahare cumpărate, pe care tata le laudă grozav. Ce să-i faci, oamenii sunt oameni şi la beție fiecare rămâne cu feleşagul lui – unul strică farfurii, altul pahare…

La o vreme de noapte se stinge lumina în vagon, rămân să facă de strajă câteva becuri albastre. Oamenii ce mai au de mers se culcă pe cuşetele goale, dar tata nu poate dormi în tren. Nici tovarăşul lui nu se culcă. Stau doi bătrâni alături, încălziți de-un singur drum, de-o noapte lungă şi de-o prietenie proaspătă. Stau la un pahar de vorbă. Ba unul îşi înşiră domol povestea vieții, pe când celălalt o ascultă împietrit, ba celălalt porneşte a-şi descărca sufletul; trenul fuge şi şuieră, şi geme prin noapte.

Acum tata, întorcându-se, va povesti tuturor vecinilor despre omul cu care a mers în tren, despre necazurile lui, iar acela multă vreme se va întreba în auzul tuturora cam cum o

fi făcut tata ca s-o scoată la capăt cu şase copii risipiți prin lume?!

Pe la zori răsare printre deluşoare un tren. Fierbinte fără pic de fum. Ferestrele vagoanelor clipesc ca o cureluşă de argint, strecurându-se prin perdeaua rară a unui rând de salcâmaşi. Răsare din depărtare cunoscutul acoperiş al gării noastre, trenul fluieră haiduceşte a bun sosit, iar tata, stând la uşa scărilor, se întreabă îngrozit: „Oare chiar să nu oprească?!”.

Departe de gară, pe pietrişul drumului-de-fier, vine la vale rostogol farfuria cumpărată de tata. În urma ei cade bătrânul, o prinde, o sună, o duce la ureche şi se bucură cumplit că a ştiut el ce să cumpere. Trenul porneşte din loc şi vine la peron să mai oprească o dată. Tata rămâne locului până îl petrece şi abia după asta porneşte. Vine, fireşte, să vadă de nu cumva li s-o fi închis ceainăria, trece răscrucea cu pietre şi glod. La marginea gării câteva maşini aşteaptă, dar tata, numărând pe bâjbâite banii din buzunare, hotărăşte să vie pe jos.

E o zi posomorâtă şi friguroasă. De sus cerne o ploaie mărunțică, o ploaie ce n-o vezi, dar o simți picătură cu picătură. Pământul a înghețat adânc, ploaia nu-l răzbeşte, dar îl face lunecos şi e greu de umblat. Ca să vezi, se cruceşte bătrânul, s-a dus şi toamna asta. Când plecase din sat cu o săptămână în urmă, vremea era caldă şi frumoasă. Acum frigurile dau năvală, şi moşneagul se grăbeşte, vine cu paşi mari, legănând brațele de parcă ar fi la coasă.

În mijlocul primului sat prin care avea să treacă, tata se opreşte prins în mrejele unei melodii fierbinți, sclipitoare, o melodie ce mustea din gardurile, din casele, din drumurile acelui sat. Muzicii i-a fost dat să fie moartea moşneagului – orice griji ar fi avut, le schimba totdeauna pe-o frântură de cântec, oricum ar fi fost cântecul cela. Îşi amână dar întoarcerea pentru o jumătate de ceas. Se strecoară prin ulicioarele satului.

Vreo două sute de nuntaşi stau înghesuiți într-o ogradă, câțiva lăutari tineri zguduie pământul cu veselia lor. Apoi vine unul cu un mănunchi de ogrinji, îi aşterne în bătătură, ca să

nu lunece piciorul dansatorului – şi pe ogrinjii proaspăt aşternuți se încinge o sârbă. Se prind de umeri vreo şase bărbați, câteva femei. Sunt feluriți ca vârstă, dar seamănă între ei, mai ales bătrânul seamănă cu cei trei feciori ai săi. Sunt oameni simpli, ară şi seamănă pământurile din an în an. Acum, uite, îl însoară pe cel tinerel, cu floare la piept. Jocul totuşi nu se prea leagă – copiii ori că îi poartă de frică moşneagului, ori că se ruşinează de el, şi bătrânul, ca să-i ațâțe la joc, suceşte puțin piciorul când la stânga, când ta dreapta, făcând nuntaşii să râdă grozav.

Bătrânul nostru stă amestecat printre oameni străini şi se gândeşte că degeaba şi-a amintit el minunea ceea de joc – acum nu ne mai adună el în ograda lui. Suntem, slavă Domnului, sănătoşi cu toții, o ducem bine, avem de toate, dar simte bietul bătrân că s-a întâmplat ceva şi acum nu mai poți face o sârbă cu noi. Şi-i păcat, căci moştenise un joc atât de frumos din bătrâni, şi are atâta loc slobod în fața casei, şi un sat de oameni atât de binevoitori s-ar aduna să petreacă…

Prin ploaie începe a rătăci zăpada măruntă ca nisipul şi bătrânul e iarăşi la drum. Vine prin câmpurile goale. Cei şaptezeci de ani încercați în fel şi chip îl grăbesc, îi spun să calce mai iute, că îl prinde iarna la drum, dar tot cei şaptezeci de ani i-au irosit puterea picioarelor, puterea brațelor şi moşul ar veni el, dar osteneşte, se umple de suflet.

La marginea altui sătişor bătrânul se opreşte repezind cuşma pe ceafă în semn de mare mirare. Vede alături, peste gard, într-o livadă, un copac fără pic de frunze, dar îşi ține pe crengi toată roada. Mere mari, gălbui, cu stropi de rumeneală, iar în jur livezi goale, degerate. E o minune pe care tata o întâlneşte pentru prima oară în cei şaptezeci de ani. Se reazemă de gard să vadă mai bine roada copacului. Latră un câine în ogradă, apare în prag un omulean puțin la trup, ceva mai tânăr decât tata.

— Auzi mata, şi cum se face că nu pică merele celea?

— Apoi, pentru că au codițe.

Omuleanul vine în livadă, alege un măr frumos, îl duce şi i-l întinde peste gard. Înainte de a-l fi luat, tata îşi scarpină o

tâmplă şi-i spune puțin ruşinat:

— Apoi, dacă vrei să-ți faci o pomană, fă-o încaltea întreagă. Că am o babă acasă şi nu crede pân' nu gustă.

Omuleanul se întoarce înapoi în livadă, dispare pe jumătate în coroana mărului cu roadă şi, după o clipă de şovăială, întreabă:

— Poate mai ai pe cineva?

Tata coboară fruntea jos şi, înfruntând o mare durere pe care n-o cunoscuse până atunci, dă moale şi trist din cap în semn că nu mai are acum pe nimeni.

Iar mama stă la poartă nemişcată şi caută lung, iscoditor în fundul ulicioarei. Ulicioara e pustie – rar când trece un vecin cu căldarea spre fântână. Fumegă domol, a început de cină, acoperişul casei noastre, fac focul vecinii din dreapta, şi cei din stânga, şi apoi de-a lungul văilor, de prin sate se ridică acum, în pragul iernii, suluri groase de fum.

Tresare bătrânica. Se uită încruntată – nu cumva i s-o fi năzărit? Zâmbeşte larg, din adâncul inimii. Acum vede bine cuşma țuguiată în fundul ulicioarei. O mai urmăreşte o vreme şi plesneşte din palme a necaz – iar vine moşneagul cherchelit! Porneşte grăbită în întâmpinarea lui, şi se mişcă încet perdelele la ferestre, căci punerea în scaun a bărbatului cherchelit rămâne o taină pentru muierile satului.

Noaptea târziu, din adâncul rece şi necuprins al cerului, încep să se desprindă primii fulgi de zăpadă. Vântul s-a aciuat şi fulgii plutesc deasupra bulgărilor încet ca nişte albine ce caută flori. Ninge peste dealuri, peste văi. Cad fulgi la fântâna ce poartă, numele tatei, cad fulgi pe aripile nemişcate ale cioroiului de pe cumpănă. Fulgi mari se aştern peste apele reci şi tulburi ale Nistrului, ninge în jurul cetății. Creşte o pânză albă şi subțire peste frunzişul auriu al pădurii, se lasă ninse avioanele de pe marginea aerodromului, cad fulgi pe străzile Chişinăului, în Piața Victoriei. Ninge şi la noi în ogradă. Se aştern straturi de zăpadă pe prispe, pe acoperişul vechi al casei.

S-a dus toamna. S-a dus, împreună cu ea, şi vremea musafirilor în Moldova. Acum, când va veni vorba despre noi,

cei plecați, neamurile noastre vor rosti furate de gânduri:

— Da-va Domnul, la toamnă ne-om vedea!

A doua zi însă, pe la zori, când din acoperişul casei noastre abia răsare o şuviță de fum, de-a lungul ogrăzii porneşte şi vine făcând prima pârtie mândrul nostru cucoş. Cum ajunge la uşă, se înalță din pinteni şi cântă frumos, de trei ori la rând. Frumoasa şi înțeleapta mea pasăre! De mi-a fi dat să mă întoc şi eu odată, am să-ți aduc un sac cu grâu şi cârduri nenumărate de puicuțe, să se păstreze în vecii vecilor sămânța neamului tău.

1963